

2275

సామెతలు

భూతయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక

సంపాదకుడు: విద్వాన్ బుల్లసు సీతారామశాస్త్రి.

సంపుటము 3

విడుదల చేయబడిన తేదీ 1-5-1980

సంచిక 13

—* ఈ సంచికలో *—

- 1) పురుషార్థ సుధానిధి.
పితృతీర్థ కథనము.
- 2) బలిజేపల్లివారి 'హరిశ్చంద్ర' నాటకం.
- 3) కీ.శే. డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారి
'ముసలమ్మ' పదము.
- 4) నన్నయ - తరలము.
- 5) ఇంద్రగంటి (వారి) కవితాతోరణము -
'కీర్తితోరణము'
- 6) మాటలతో గీసిన మానవతా చిత్రాలు -
బాపురెడ్డి గద్య కావ్యాలు.
- 7) గ్రంథసమాలోచన.
నేటి కలలో రేపటి మనిషి.

16-5-1980 సంచికలో కళాపూర్ణోదయం కల్పనానైచిత్రి, పుష్పప్రసాదము - ప్రయోజనాత్మకత, చేతుకూర
సారంగ ధరచరిత్ర, చరిత్రలో పాఠశాల సాహిత్యం - ఉమర్ ఖయ్యాం మొదలగునవి ఉంటాయి.

—* 1, 16 తేదీలలో ప్రచురింపబడును *—

చందా

సంవత్సరమునకు రూ 10-00.

అర్థసంవత్సరమునకు రూ 5-50.

విడిప్రతి 50 పై.

★ స మా లో చ న ★

* జాతీయ సాంస్కృతిక పక్షపత్రిక *

సంపాదకుడు : విద్యాన్ బులుసు సీతారామశాస్త్రి

Retired Telugu Lecturer, V. T. J. College, Rajahmundry.

సంపుటము ౩

రాజమహేంద్రవరము 1-5-1980

సంచిక 18

పు రు షా ర్థ సు ధా ని ధి

ధర్మసంధము - ద్వాదశాధ్యాయము

పి శ్మ తీ ర్థ క థ న ము

మూలం : శ్రీ సాయణాచార్యులు.

పరమరహస్యమైనదియు విష్ణుమూర్తి చే వేమనకుఁ దెలుపబడినదియు నగు పితృ తీర్థ మహిమను నూతుఁడు మునులకు వివరించెను.

మహాపవిత్రమైన కరుక్షేత్రమున 'కుండలుడు' అను పేరుగల బ్రాహ్మణుఁ డుండెను. ఉత్తమ గుణములుగల సుకర్మ యను నాతిఁడు కుండలుని పుత్తుఁడు. ఆ సుకర్మ జరాపీడితులైన తలిదండ్రులకు సేవ యొనరించినాడు. దానివలన నాతినికి సమస్త సంపదలు ప్రాప్తించినవి.

ఆకాలమున కాశ్యప కులద్భవుడైన పిప్పలు డనునాతఁడు జితాహారుడు, జిత మత్సరుఁడు, జితేంద్రియుఁడు, నైః మూడువేల సంవత్సరములు ఘోరమైన తపస్సు చేసెను. దేవత లాతని శిరమున బూలవాన కురిపించి కావలసిన వరము తన్నియఁ గోరుకొను మని, తపమా చాలింపుమనియూ, బలికేరి.

'ఓ దేవతలారా! నా తపమునకు సంతృప్తు లైతిరేని; విశ్వము నాకు వశమగు నట్లును, నేను విద్యాధరుఁడ నగునట్లును, వర మొసఁగు' డని యా పిప్పలు డు కోరిను. దేవత లట్లే యనుగ్రహించి,

యదృక్కులైరి. పిప్పలుడు విద్యాధరత్వ మునొందెను. విశ్వమున నేదిభావించిన నది యాతినికి ప్రాప్తించు చుండెను. తన కోరిక సఫలమైన దని యాతడు ఋణపు పరచుకొని విశ్వమును వశపలుచు కొన్న నాకు భూలోకమున సమానులు లేరని అత్యంత గర్వితుడై యుండెను.

అట్టిస్థితిలో నున్న యాపిప్పలునిఁ జూచి యచటి సుప్రీతమున నున్న యొక సారసపక్షి యిట్లు పలికెను.

'ఏల యింత గర్వము వహించెదవు? ఇది నీ పతనమునకే కారణ మగు ను. సర్వము వశ్యమై నందుకుఁ దగిన బుద్ధి నీ యందుఁ గానవచ్చుట లేదు. అవశ్యమైన కర్మను గ్రహింపుము. ఆర్వాచీన పరాచీనములను దెలిసికొనకుంటివి. సర్వ సిద్ధి కది యవసరము.

కుండలుని కుమారుడు, ధీమంతుడు నైన సుకర్మ యనువాడు ఆర్వాచీన పరాచీన తత్త్వము నెఱిగినవాఁడు. సమస్త జగత్తు నాతినికి వశ్యమై యొప్పును. ఆతని కెవరును జ్ఞానము బోధింపలేదు. గొప్ప తపస్సైన నాతడు చేసియుండ లేదు. నిర్మలాచారము, పరిశుద్ధస్వభావ

మును, గలిగి; మాతాపితరులకు హిత మొనరించుచుండును. బాలుడైనప్పటికి నాతనికిఁ గల జ్ఞానము నీకు లేదు. వ్యర్థముగా గర్వించుచుంటివి'

పిప్పలు డామాటలు విని 'పక్షి రూప మున నుండి నన్నిట్లు నిందించుచున్న నీ వెవడవు? బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులలో నెవ్వడ వైన నై యుండువు. ఆర్వాచీన పరాచీన తత్త్వము నాకతేఁ గింపుము.' అని యడిగెను.

'నీకు సమస్తము నాతఁడే తెలుపును. ఆసుకర్మ కడకుఁ బోమ్ము.' అని సారస పక్షి పలికిన మాటపైఁ బిప్పలుడు దళారణ్యమునకుఁ బోయి యచటఁ బితృపాద సేవ యొనరించుచున్నట్టియు, జ్ఞానవంతుఁడైనట్టియు, పుణ్యదర్శనుఁడైనట్టియు, సుకర్మను జూచెను.

సుకర్మ వచ్చిన యాపిప్పలు సర్వపాద్యాదు లొసఁగి పూజించి, యాతినిచేఁ బ్రక్షింపఁబడినవాడై యిట్లు చెప్పెను.

'పిప్పలమునీ! తపస్సుచేఁగల్గిన ప్రపంచ వశ్యతచేఁ గర్వము వహించి యుంటివి. నిన్నిచటి కంపిన సారసపక్షి యొక బ్రాహ్మణుఁ డని గ్రహింపుము. బ్రాహ్మణ్యాది సకలజగత్తు బ్రహ్మాది సర్వదేవతలు ఆర్వాచీన మని తెలియుము. అవ్యక్తము, మోక్షరూపము, పరాత్పరము, మంగళకరమునైన పరాచీనము వివరింతును. సనాతనమైన యా నూత్ను బ్రహ్మమును యోగులకుడ గ్రహింప

జాలరు. వేడములు కూడ పరాచీనమును గుఱించి నిస్సంశయమైన నిశ్చయము గలిగి యుండవు. అర్వాచీనము సకలము. పరాచీనము నిష్క్రమము.'

ఇట్లు సుకర్మ తెలిపిన విషయములు విని 'నీకిట్టి మహాజ్ఞానము దేనివలనఁ గలిగినదో తెలుపు మని పిప్పలు డడుగగా, సుకర్మ యిట్లు తెలిపెను.' నేను శరీరమును శోషింపఁజేసికొని తప మొనరించి యుండలేదు. మంత్రములేమియు నెఱుఁగను. వ్రతము లేవీయు నాచరింపలేదు

భక్తితోఁ బర్యవ్రాజ మొనరించుట మాత్ర మెఱుఁగుదును. పితృస్నానోదకము తోడనే స్నానపానాదులు గావించెదను. కానినో నాకు నిత్యము గంగా సాన్న పుణ్యము గలుగుచున్నది. సర్వవేదముల నే పుణ్యము గలదో, సర్వయజ్ఞములందు నే ఫలితము లభించునో, యిట్టి ఫలము మాతాపితృ ప్రపూజనము వలనఁ గలుగుచున్నది.

పితృభక్తియుతుడైన పుత్రుడు గల మాతాపితరు లెచట నుండులో యచటనే గంగ, గయ, శ్రవ్యమృగము నుండును. మాతాపితరుల స్నానకాలమందలి జలబిందువులు మీదపడిన తనయునకు సర్వతీర్థ ఫలము లభించును. మృష్టాన్న పానాదులచేఁ బితరులకుఁ బ్రీతిగలిగించు కమారునకు నిత్యము నశ్వమేధ యాగ ఫలము కలుగును. అకలి గొనియున్న తలిదండ్రులు భోజనము చేయక యుండగా మృష్టాన్నము భుజించు కమారుడు మాత్ర పురీరముల నాస్వాదించు పాపి యగును.

తలిదండ్రుల నవమానించు కమారుడు కోట్లకొలది జన్మముల దుష్టమైన గృధ్రమై జనించును. ఇహపరలోకములఁ దరింపఁ జేయుటకుఁ దల్లితో సమమైన తీర్థమును దండ్రితో నాటివచ్చు తీర్థమును లేవు.

పితరులను బూజించిన సర్వదేవతలును పూజితు లగుదురు. పితృసేవవలన ముల్లోక

బలిజేపల్లివారి 'హరిశ్చంద్ర' నాటకం

— శ్రీ రావడూగు వెంకటేశ్వరశర్మ.

'మంచరచన చదివాక బాగా భోంచేసిన ట్లుండాలి
కొంచెం బాధపడాలి, చించుకొన్న ట్లుండాలి,
మనస్సుకి జ్వరం రావాలి, ఒట్లతిరగాలి,
బాధలొంచి లేరుకొని కాగుపడాలి'

అని ఆధునికాంధ్ర కవిత్వా ప్రపంచంలో ఆగోరుద్రుడైన ఆరుద్రగారు పలికిన వాక్యాలకు పదహారణాల నిఖానైన నిదర్శనం సత్యహరిశ్చంద్రీయ నాటకం! 'వాక్యం రసాత్మకం కావ్యం,' 'సాహిత్యం ఆలోచనామృతం' అను నూత్ని కీర్తులకు మణిమందిరాంత నర్తించిన ఈ నాటకాన్ని బాల్యంలో చూచే గాంధీ మహాత్ముడు సత్యాగ్రహేషియై బాగు

ములును సంతసము నొందును. తల్లిదండ్రులు నిర్వికారులై యుండునంతకాలము సమస్తమును పరిత్యజించి తిప్పురుండై వారి సేవచేయువలయును. తన గుణములచే మాతాపితరులను సంతోషము తనయునకు సకలధర్మములు సిద్ధించును.

మాతాపితరులకు సంతోషము గలిగింపఁదగును. వారికిఁ గోపముకలిగింపరాదు. మాతృకాపమాన సర్పములకు సర్పయాగమున విశాశముసంభవించెను. తండ్రి సంతృప్తి వలన పూరునకు త్రమ రాజ్యప్రాప్తి గలిగినది. యదువుమున్నగు వారికిఁ దండ్రీకోపమువలన దుఃఖము సంభవించినది. కావున సర్వప్రయత్నముల చేతను మౌనవుడు పితృభక్తుడు కావలయును. తల్లిక సాటివచ్చుతీర్థములేదు. తండ్రికి సుతూగ గల గురుఁడు లేడు. వారియనుమతి లేనిదే యేయితగ ధర్మమును నాశ్రయింపరాదు.

ఇది పరమ ధర్మము. అన్యములేవియైన నుపధర్మములు. మాతృవాక్యాచరణమున నుపమన్యుడు బాల్యముననే యాశ్వరుని

పడ్డాడు. (భావ వేరనుకొండి. అది తర్కాత సంకతి); దీని రచయిత 'కవితా కళానిధి', 'పుంభావ సరస్వతి' బిరుదాంకితులైన శ్రీ బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంత కవి గారు.

ఈనాటకం చేరు విశిష్టత నోడనే మన ముందు తరాల వారికి 'మాయామేయ జగంబె నిత్య మని.....దశమై పయ్యెదలో నడంగియు; ఇత్యాది పద్యాలు చప్పున జ్ఞప్తికిరస్తాయి. పాండవోద్యోగ విజయాల్లోని పడక నీనూ (నుయోధనాన్నులు సమరానికి శ్రీకృష్ణుణ్ణి సాయ మడగడం), సత్యహరిశ్చంద్ర లోని కాటిసీనూ ఒకప్పటి నాటకప్రద్య నాల్లో చిరస్మరణీయ ఘట్టాలు! నుమో

సందర్శించెను. అట్లే ధ్రువుడు ధ్రువ త్వము నొందెను. మాతృకచన నిర్వహణమునఁ గర్ణుడు త్రమకీర్తి నందెను. విజయుఁడు సోదర సహితుడై విజయముఁ గాంచెను. ధర్మానుసారము తలిదండ్రుల బధయులే గురువులు.

తలిదండ్రుల యను గ్రహము చేతనే నాకు దివ్యజ్ఞానము గలిగినది.'

ఈ విధమున సుకర్మచేఁ బ్రబోధింపఁబడి పిప్పలుడు అజ్ఞితుడై యా బ్రాహ్మణోత్తముని పిడుకొని చనియెను. సుకర్మ పితృసేవా పరాయణతచే ధర్మాత్ముడై వెలుగొందెను.

ఈవిధమున పితృతీర్థ, మాతృతీర్థములు వివరింపపడినవి. భక్తితో నీ వృత్తాంతము విన్నవారు పరమగతి నొందుదురు. మౌనవుడు సర్వప్రయత్నములచేతను పితృభక్తి పరాయణుడై యుండఁదగును.

(పాద్యపురాణము)

అనువాదము. సం పా.

—....—

రుగా నూరూ, నూటయేభై సంవత్సరాల చరిత్ర గలిగిన ఆంధ్ర నాటక వాఙ్మయంలో సర్వతంత్రస్వతంత్రమైన యీ రూపకం ఒక కలికి తురాయి. 'సరసులగు పండితుల విమర్శనము లెల్ల, గడచి నద కద నిర్దుష్ట కావ్య మగును' అని రచయిత ఒకచోట నాటకములో చెప్పినట్లుగా వీరిది నిజముగా నిర్దుష్టమైన గ్రంథము! వీరు సందర్భానుసారంగా తమయితర రచనలను గూర్చి తెలుపుచు, వాని రచనావిధానం దృశ్య ప్రబంధ మార్గం అని పేర్కొనడం జరిగింది ఇలా-

'సరవిన్ బుద్ధిమతీ విలాసము, హరి శృంగ్ధీయమాన్, శ్రీమ దుత్తరరామావ్యాయ నాటకంబు, నల సత్రాజిత్సు తోద్యాహమాన్
స్థిరపుణ్య ప్రదముల్ రచించె నతఁడే దృశ్య ప్రబంధోరువై
ఖరిఁ గల్మోడ్చి పురాతనాధునిక రంగ తస్కరి విశ్రేణికిన్॥'

దృశ్యప్రబంధం అంటే కేవలం ఆలంకారిక లక్షణలక్షితమైన నాటక ప్రబంధాత్మకరచన మనియే కాదు. ప్రదర్శన యోగ్యత, పఠన యోగ్యత గలిగిన రచనయే నిజమైన దృశ్యప్రబంధం! అదియే ఉత్తమనాటకలక్షణ మని ఒక సారి ఆంధ్ర నాటక పరిషత్వాన్ని కోల్పోవ సభలో అధ్యక్షోపన్యాసమిస్తూ శ్రీ వీంగరి లక్ష్మీకాంతింగారు పేర్కొన్నారు. సత్య హరిశ్చంద్రీయం ఇట్టి ఉత్తమ దృశ్య ప్రబంధం! ఇది నాకు నచ్చిన నాటకం ఇలా అనడానికి గల కారణాలను కొన్నిటిని స్థూల దృష్టితో వివరిస్తాను.

ఈ కావ్యం నచ్చడానికి గల మొదటి కారణం ఇందు సమాజ వాతావరణంలో వెలసిన కథానూచనాత్మకమైన రచనా విధానం, పాత్రల సంభాషణల పరంగాను, వర్ణనల పరంగాను కథానూచన

చేయడం జరిగింది. మొదటిది పాత్రల సంభాషణపరం. దీనికి కథారంభమున ఇందుకు సురసభలో మునుల నుద్దేశించి త్రిలోకాలలో సత్యనిష్ఠా తత్పరుడెవ్వడని ప్రశ్నించు తీరు నిదర్శనం :-

'తన సామ్రాజ్యము పోవనీ, స్వతుల కాంతారత్నమున్ బాయనీ,
ధనమానంబు లడంగనీ, ప్రబలబాధల్ తన్న బాధింపనీ,
తనయుం డీల్గిన నీల్గనీ, యనఘ సత్యసైర్యమల్ బాయుటం
దీన్ పుణ్యుండు త్రిలోక గణ్యుఁడొకఁడే నిం గల్గినం దెల్పుఁడీ॥'

ఇందు నాటక కథలో జరగబోయే సన్నివేశాలు ఒక క్రమపద్ధతిలో అయిత్తు సిద్ధంగా నూచింపబడడం విశేషం!

ఇక పాత్రలు దుఃఖోద్వేగంతో తమకు తెలియకుండగనే తమ మాటల్లో జరుగబోయే కరుణరసాత్మక సన్నివేశాలను సహజభోరణిలో నూచించా యనడానికి భార్యా-బిడ్డల నమ్మిన హరిశ్చంద్రునితో లోహితాన్యుండు తిన్న వెంట తీసికొని వెళ్లమని కోరినపుడు రాజు పల్కిన ఈపద్యం ఉదాహరణం :-

'కొడుకా! కష్టము తెన్నివచ్చినను నీకున్నాకు వాడీదులం
దెడబాటుల్ ఘటియింప జండులొకమేలేయంచు నే సంతసం
వడితింగాని యెఱుంగ నిన్నుఁ దెగనమ్మంజూపి హ లోహితా
కడకీ నాటికిఁ గాలసర్పమునకుం గైకొలు గావించుటన్ ॥

హ! తండ్రీ! నీకు అమంశము ప్రతి హతి మగుఁ గాక!
కడకీ నాటికిఁ గాల కాళికు నకుం గైకొలు గావించుటన్'

ఇందులో మున్ముందు కథలో లోహితుడు నిజంగా కాలసర్పానికి బలి అవుతాడు గదా! ఆవిషయమే ఇచ్చట నూచింపబడింది! కథానూచనలలో ఇంతటి సహజభోరణి మరే ఇతరనాటకాలలోనూ మనకు కానరాదు.

ఇక వర్ణనలపరం :- ఇందును కథానూచన గావించబడె ననుటకు వదుగులలో అడవికేగిన లోహితునిరాక కెదురు చూచుచు, చంద్రమతి పల్కిన పాదంకాల వర్ణనాత్మకపద్యం తార్కాణము:-

'కొడుక స్తంభతుండయ్యెనంచుఁ దలివిన
గోల్పోవుచున్ గన్నప్రేముడిఁ జింతించెడి లోక బాంధవునకై
పూర్వాశ, ప్రాణేశుఁడె యొడఁగో పోయెనటంచుఁ బద్మిని సదా
భృంగీరవ వ్యాకృతిన్ దొడఁగెన్ మోము ముడించి యేడ్వ, నెట బంధుత్యాగ మింతే కదా!'

కుమారుడైన నూర్యుడ స్తంభతుండయ్యెనని పూర్వాశ, ప్రాణేశుడెక్కడికో పోయెనని పద్మిని, దుఃఖిస్తున్న యనడంలో సుతునికోల్పోయిన, భర్తకు దూరమైన, చంద్రమతి గుఱురించడం విశేషం గదా! బాగుగా పట్మిని మోము ముడించెనను విషయాన్ని 'ముడించి' అని పూర్ణ బిందు పూర్వకంగా చెప్పడం ఒక శిల్ప విశేషం! ఇందలి అర్థాంతరన్యాసం గూడ ఎంతో సమంజసమైనది. ఇందు నూర్యుణ్ణి లోక బాంధవశబ్దంతో పేర్కొనడం ఎంతో సముచితం. ఇలాంటి పద్యాలను బట్టే యీనాటకానికి ప్రబంధత్వం పుష్కలంగా వీర్పడిందనవచ్చు. ఇటువంటి వర్ణనలు ఇందులో అనేకాలు.

ఈ కావ్యం నాకు నచ్చడానికి గల
తరువాతి కారణం వ్యావహారికమునకు
సమీచీనమైన యిందలి రచనావిధానం.
సురసభలో ఇంద్రుడడిగిన ప్రశ్నకు సమా
ధానాన్ని మును లాలోచిస్తూ ఉండగా,
కలహప్రియుడైన నారదుడు వ లి కి న
మోటులు దృష్టాంతాలు.

‘పై కేమున్నది చెప్పు మోశుకుడ! వి
శ్వామిత్ర! నీకింత సే
పా? నిన్నే వదియింపు మోకలకలా!
అలోచనలో పాపాపా
వా? నీకైన మరం! గౌతమ! ఇదే
లా? చెప్పరాదా? వసి
ష్ఠ! నీవాక్కడనే సమర్థుడవులే
మ్మా! పేరు వోసికుమా!’॥

ఈ పద్యంలోని వాచికం వ్యావహారి
కానికి సమీచీనమైన నటునికి చక్కని
అభినయ నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించడానికి
ఎంతో అనుకూలంగా ఉంది. కనుక నే
యిది దృశ్య ప్రబంధంగా పేర్కొన
బడింది.

తెలుగు పలుకుబడులతోనూ, లోకా
త్వంతోనూ కూడిన రచనా విధానం
గూడ వ్యావహారికానికి సమీచీనమైన
సజీవభాషయే! యాగంకోసం హోత్యం
ద్రుణ్ణి ధన మడిగి, వాని యొద్దనే ఉంచ
వలసినదన్న విశ్వామిత్రునితో, ఆధనాన్ని
మీ ఆశ్రమములో ఉంచుకొను మని సర్వ
కీర్తి పలుకగా ముని వానితో పలికిన
పద్యం పైవిషయానికి ఉదాహరణం:-

‘అకటా! భద్రమునీయ మా కచటఁగొం
పా, గోడియా, యెప్పు డూ

అక నేత్రంబుల మూసి, నిశ్చలతపః
ప్రారంభుడై యుండు మా
నికడన్ దక్కునె సాత్తు, దొంగలెపుడే
నిన్ దాని నాశించి దో
చుకొనన్ జేయున దేమి? దాచుకొన న
చోచు బెట్టెయా? బేడయా?’॥

ఈ పద్యంలో ‘కొంపా-గోడియా,’
‘బెట్టెయా-బేడయా’ అను జంట పదాలు
చక్కగా అతికినట్లుగా ప్రయోక్త
మయ్యాయి. అలాగే ‘మెత్తనివానిఁ
జాచునెడ మిక్కిలి మొత్తగఁ జిత్తమా
గదా!’ ఇత్యాది మాత్తులుగూడ ఈ సం
ర్భంలో శ్రేష్ఠమైన దగినవి.

ఈ కావ్యం నాకు నచ్చడానికి గల
మరో కారణం సర్వజనాకర్షకమైన
యిందలి శైలి. భాషలో పేలవత్వంలేని,
భావాను కూలమైన సంస్కృతాంధ్ర
సమాస సమ్మిశ్రితిమైన రచనయే సాధా
రణంగా సర్వజనాకర్షకమైన శైలి అవు
తుంది. ఇలాఅనడానికి అడవుల్లో నడువ
శేక బాధపడుచున్న చంద్రమతిని ఉద్దేశి
శించి, ఆమెతోనే మాత్రమే పలికిన
ఈ పద్యం నిదర్శనం:-

‘ఏనాడు నడచినా వీ యెడారులలోన
సలితారామ సీమలనె కాని
ఏనాడు రెనూపి తీవ్రచండపు కెండ
కలఘు మాణిక్య కాంతులక కాని
ఏనాడు చవిచూచి తీ కందమూలముల్
సురసరాజాన్న భోజనమె కాని

ఏనాడు చెవిజేర్చితీ క్రూరమృగరుతుల్
లీలా శుకాలాప పాలిఁగాని

కటకటా! యెన్నఁడెఱిగితుత్కటదినేళ
ఖరకిరణజాలత ప్రకర్కళ శిలాగ్రి
కటక గమన శ్రమోద్భూత చటులచింత
నను వరించుటఁజేసి యీనాఁడె కాని॥

పైసీసపద్యంలోని పెద్దపాదాలలోని
ప్రతిరెండవ అర్థపాదము నుకు మార
భావాను కూలమైన సంస్కృత అలితపద
విన్యాసంతో గూడి చంద్రమతి పూర్వ
వైభవానికి ప్రతీకగా ఉంది. ఇక గీతి
లోని సుదీర్ఘ సంస్కృత సమాసగతి
భారంగా నాగి. చంద్రమతి అడవులలో
పడలేక పడలేకపడెడి యిడుముల స్వరూ
పానికి చిహ్నంగా ఉంది! మొత్తమ్మీద
ఇందలి సంగీతానుకూలమైన శైలి సర్వ
జనాకర్షకము.

ఈ కావ్యం నాకు నచ్చడానికి గల
తరువాతి కారణం ఇందలి కరుణరస పరి
పోషణ విధానం! హృదయాలను కద
లించే కరుణరస స్ఫోరక సన్నివేశాలు
ఇందులో కోకొల్లలు! చంద్రమతి లోహి
తుని రాక కదురుచూస్తూ

‘చెడుగా! యేపని చేతగానియెడ నా

చే నానె? ముప్పుటలుం
గడుపుబ్బ న్నిను కేప నంచుఁ దనువున్
గాయాలుగాఁ గొట్టినన్
బడలేకావ్యధఁ బ్రాణభీతి ‘గురుఁడ
మ్మా! చూడనే’ యంచునా
కడ కేలేంచిన పుత్రు కష్టగతి నా
గర్భంబు ఛేదించెడిన్’॥

అని గత సన్నివేశాన్ని జ్ఞప్తికితెచ్చు
కొనిన తీరును భావిస్తూ ఉంటే ఎకరికైనా

కడుపు తరుక్కు పోగలదు. 'గురుఁ
డమ్మా! చూడవే' అనుచు తల్లిదగ్గఱకు
వచ్చిన లోహితుని కష్టగతి కరుణరస
స్ఫోగకమా! ఇక చంద్రమతి లోహితా
స్వస్తి వచ్చిన అపద నెఱింగి, కాల
కంటకయొద్ద నెలవుతీసికొనుచు పలికిన
పద్యాన్ని గూర్చి చెప్పవలసివచ్చినది.
అది కరుణరస మే అక్షరరూపాన్ని
వాల్చిందా అనిపిస్తుంది; అపద్యమిది:-

కడప్రాణాలు నన్ను వాల్చిందా? సమే
క్కిన్ జచ్చినా కానలా?
కొడుకమ్మా! నన్ను బంతుకుండినను మో
గ్యుండైన వైశ్యానీ ద్వరం
బడి యచ్చోటికే గంపునున్న! ప్రతికిం
పం కాలునేమో మునున్
గడకాట్లంటి ననుస్కరింతు సుతిభి
క్షుం బట్టి రక్షింపుమా!॥

ఇలాగే కాటిసీనుగూడ కరుణ రసా
త్మిక సన్నివేశమే!

ఇక ఈకావ్యం నాకునిచ్చడానికి గల
మరో కారణం ఇందలి సజీవ పాత్ర
చిత్రణ!

'అరియన్ వంశము నిల్పనేకద! వివా
హం బట్టి వైవాహిక
స్ఫురణం బిప్పటి కన్నచోదరిగె. స
త్పుత్రుండు పుట్టెన్, వయః
పరిపాకంబును దప్పచున్నయది, యీ
ప్రాయంబుననే వర్ణనం
కరపుంబెండిలి నేల చుట్టెదవు? నా
కంఠంబునన్ గొళికా!॥

ఈ పద్యంలో హరిశ్చంద్రుని ధర్మాభి
రతి సజీవచిత్రణ గావించబడింది! ఈకవి

గావించిన సజీవ పాత్రచిత్రణలలో
పేర్కొనదగినది సత్పత్రకపాత్ర, గౌరవ
తన హరిశ్చంద్ర ద్వితీయాంశ లోలిపారిగా
ఈపాత్రను పరిచయం చేయుగా, ఈకవి
యీపాత్రకు మెలుగుతను దిద్దడం జరి
గింది. హాస్యకరుణములకు ప్రతీక గా
చిత్రింపబడి, జిడ్డులాగా మనుషుల్ని పట్టి
జలగలాగా పట్టి, కడుగుననున్న
కల్పించే వ్యక్తిక ఈపద్యం వస్తువుగా
లోక వ్యాప్తిమైంది ఈపాత్రయే! ఒక
సారి హరిశ్చంద్ర నాటికం జరుగుతోం
డట! ముఠాకాండ సత్పత్రక పాత్రను
ధరించారు. అరణ్యంలో హరిశ్చంద్రుణ్ణి
సత్పత్రకాడు బాంధవ సన్నివేశము.
ఆనాటకాన్ని చూస్తూన్న ఒక పోలీసు
ఇన్ స్పెక్టరుగారు అసన్నివేశాన్ని నిజ
మైనదానిగా భావించి వెంటనే పైజి
మాదలాచ్చి హరిశ్చంద్రుణ్ణి బాధిస్తూన్న
సత్పత్రకాణ్ణి కొట్టబోయారట! (ఈవిష
యాన్ని ఒకవిగ్రహకు నాతో చెప్పాడు)
ఈసన్నివేశాన్ని బట్టి ఇంతంతగా సజీవ
పాత్ర చిత్రణలలో రెండోనది

ఈనాటకంలో గల ప్రకాశబాధిత
మైన హితోపదేశాంశంకూడ ఆర్షణీయ
మైనదే! అడవులలో లోహితాస్వధు
అన్నదకములకు మోమువాచి అయాస
పడుచున్నప్పుడు వాని దుస్థితిని గమ
నించిన హరిశ్చంద్రుడు విచారముతో
చంద్రమతితో పలికిన ఈపద్యం ప్రేమిష
యానికి నిదర్శనం :-

'తిరమై సంపదలెల్ల వెట నొక రీ
తిన్ సాగెరా వేరే కే

సరి కేపాటు విధించెనో విది యర
శ్యప్రాప్య మద్దాని నె

వ్యరుదప్పించెద రున్ననాడ నని గ
గ్యం వేరికిన్ గాదు, కిం
కరుడే రాజగు, రాజె కింకరుడగున్
గాలాను కూలంబున్'॥

ఇందలి చివరిపాదం లోలోక్తిగాకూడ
వాసికెక్కింది.

అలాగే ఋణబాధ కడు దుర్భర మని
హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమతితో పలికిన
విషయంకూడ ప్రకాశబాధితమైన నిత్య
సత్యాంశమే! అపద్యమిది :-

'సరివారి న్నగుబాటు, పిమ్మట మన
శ్చంచల్యకోసం బనం
తిరి మోహరమునం దనిచ్చ మటు మీఁ
దన్ జేవాకాడ్యం బటన్
మరణం బే శనింబు, తెక్కుదిశముల్
మంచా బీళ్ళించి, యిం
తిగొ! ఈప్రాణులెల్లన్ ఋణత్యభంకం
తెన్ దుస్సహం బే దిశన్' ॥

ఇలాంటి పద్యాలలోనే కవిలోకజ్ఞత
కూడ అభివ్యక్త మయ్యేది. ఈనాటకం
లోని భావానుకూలచర్చంద స్వీకారం
పరమాదిత్యసముపేతం! సర్వజనాకర్ష
ణీయం! ఇంతకును సకల జనామోద
ప్రాయమైన యీ సత్యహరిశ్చంద్రీయ
రూపకంలోని రచనావిధానం సత్యము,
శివము, సుందరము!

కీ. శే. డా. చిలుకూరి నారాయణరావుగారి

‘ముసలమ్మ’ పదము

- శ్రీ జి. జి. ఎస్. మోహన్, ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.

(గతిసంచిక తరువాయి)

కోడలు గడుసుదనమునకు, తన నిస్సహాయతను చింపించి ‘అమ్మా నీనోమాట లాడగా అంత సమర్థులై లేజే నా’ కనినది. చావునకు సమస్త జీవులను భయపడుననియు, కనుకనే ఆ గంగమ్మక ఒక్కగు బలియైన అందరును జీవించు రనియు, కాని ప్రాణభీతిచే ఎవ్వరును సాహించుటలేదనియు చెప్పినది. అత్తా కోడళ్ళ సంవాదమున రచయిత చిక్కిని నాటకీయతను, జీవుల పరస్పరానుబంధమును తేటపరచినాడు. గురజాడ రచనలో ఇట్టి నాటకీయ కథనమే కన్పట్టును.

‘ఒక్కరుచచ్చి ఊరింతా బ్రదికే ఉపాసుముంటే’ తానే బలియగుదాననియు, చావంటే చాలవేముక అగుచున్నదనియు, నెల విచ్చి పంపుడనియు, ప్రార్థించుచు

‘జీవంపోతే చెడు నీదేహము
దేహంపోతే జీవం చెడదే’
జీవము జీవులకోసము దేహము
విడితే శాశ్వత మవుతుం’

దని దేహపు నశ్వరత్వమును, ఆత్మ యొక్క శాశ్వతత్వమును తేటపరచినది ముసలమ్మ. అత్తమామలకు, మగనికి, బావలకు మ్రొక్కినది. ఎవ్వరినోటను మాటలురాక నిశ్చేష్టులయిరి. ముసలమ్మ ముస్తాబయిన రీతిని రచయిత కన్నులకు కట్టెట్లు చిత్రించినాడు.

‘ముసలమ్మప్పుడు ముస్తాబయ్యెను
మొగమున పసుపును పొగసుక నలదెను
అడుగులదాకా పారాణి పూసెను
కుంకుమ నుదుటను కుదురుగ నిలిపెను
కన్నుల నిండా కాటుక దిద్దెను
పసుపుచీర నొస పరిగా కట్టెను

‘మొగ్గలరవికెను నిగ్గుగ దొడిగెను
కొంగును నడుముకు కూర్చి బిగించెను
కూడ దీని తన కురులను దువ్వెను
గొప్పగ నొప్పగు కొప్పను చుట్టెను
కొప్పిన బాబులు కొల్లగ తురిమెను
గన్నెరులు కంఠమున ధరించెను’

లయ ప్రధానముగా నడచిన ఈ గేయ చరణములు కరుణ రసాత్మకములుగా నున్నవి. అంతేకాక ముసలమ్మ వాస్తవమున సురకత్తిని పట్టుకొని, దానికొనకు నిమ్మపండు గ్రుచ్చుట, చేతుల గంధము పూసికొనుట, కాళ్ళకు గజ్జలు యుల్లన కట్టికొనుట ఇత్యాదులు ఆదిశక్తి అపరావతార మను నట్లు ముస్తాబయిన దని రచయిత వర్ణించినాడు పశ్చిమలోపల పండ్లనమర్చి, కుంకుమ పసుపును, అక్షింతలను సమకూర్చినది. అట్లే వెండిగిన్నెలో గంధమా, పయిడి గిన్నెలో పాలను, పశ్చిమన నుంచినది. ఎడమ చేతితో పశ్చిమును ఎత్తి, కుడిచేతితో సురకత్తిని పట్టి ఆ పరశ శక్తి వలె నున్నదట ముసలమ్మ.

నిలువుటద్దమున నీడను చూచినది. తన వేషములో తన్ను తా మరచినది. ఇకరులై తన హితమునే మరచినది. ఆత్మ త్యాగము అననికి రక్షణము ‘ఆత్మయిడిలో కాత్మను గొలుచుట, వీరుల కక్షియ లక్షణము’ అని తలచినది ముక్తిశ్వర ముసలమ్మ. ఆ నైషా పున్నెము ఎరుగని పండ్రెండేండ్ల బాలయైన ముసలమ్మ తానొక వీరవనితగా, ‘పేరంటాలు’ గా పృథవిని రక్షింపజెలినది. అట్టి వీరవనిత చెరువుత్రోవను పట్టినది. నెరివిడిచిన ఆ దరికిని చేరనది ముసలమ్మ. బంధుమిత్రులు, గ్రామప్రజలు ఆమెను అనుసరిం

చిరి. ముసలమ్మ పశ్చిమమును నింపి గంగ మృత పూజలు చేసి ననుస్కరించినది.

ముసలమ్మ గంగాధవానిని ప్రార్థించిన చరణములు ఆ వేశ పూరితములుగా నున్నవి

జాలారివారింట జన్మమే
త్రిన దానవే! గంగాధవానీ!
ఈశ్వరుని తల్లిపేని ఎక్కియా
డెడిదానవే! గంగాధవానీ!

పార్వతమ్మతోడ పంతాలు
గలదానవే! గంగాధవానీ!
ఆదిశక్తిని నీవనంత శక్తి
నీవే! గంగాధవానీ!
జగము లేలే తల్లి చల్లగా
రక్షించవే! గంగాధవానీ!

అని గంగాధవానిని కీర్తించినది. గ్రామ ప్రజలు భయభీతులతో నున్నారని, ఆ గ్రహించిన నిలువజాల రని, ఆవులను మాడలను ఆడరముతో కాపుమని, ఆ బాల గోపాలమును స్రెతితో కాపాడుమని కోరినది.

‘నేను వస్తినీ తల్లి నీ కోర్కె
చెల్లించునే! గంగాధవానీ!
కరుణతో నన్ను నీ కడుపులో
పెట్టుకొనవే! గంగాధవానీ!
నన్ను చేకొని వీరి నయముగా
రక్షింపవే! గంగాధవానీ!

అని ప్రార్థించి నెరిలోనికి వెళ్ళి కూర్చొనినది.

బంధుమిత్రుల నుద్దేశించి గంగమ్మ నన్ను కరుణతో కాపాడును. మీ కథయ మిచ్చినది. చల్లగా మీ మీ యిండ్లకు పొండని విన్నవించినది.

‘ఎదిగోక త్రికి ఎరనై రక్తము
ఉపహారముగా ఉంతును గంగకు
నేనుకూలిన నిమిషము నాపై
రాళ్ళకు నుట్టిన కప్పండి’

అని అనతిచ్చినది. 'పేరంటాల నై
పిల్లల వేకల, పాడి పంటల వర్ధిల్ల
జేయుదు ననియు, ఆవులదూడల నరియు
చుండు ననియు, రోగముల నాశము
చేయుదు ననియు, నిర్భయముగా జీవించు
దనియు' అభయ మిచ్చినది.

'నన మరుకడదీ నాయనలారా
పెరివియ్యండీ తిల్లులారా
అని తనకత్తిని హస్తమున గొని
కడుపున పొడుచుక పడె నచట'—

ఈ ఖండికలోని మొదటి రెండు చరణ
ములు 'పూర్ణమ్మ' లోని
'నలుగురు కూచుని నవ్వేవేళల
నా పేనొక పగి తలగండి'—

అను చరణములను తిలపించుచున్నవి.

రిక్కిన రెండుచరణములతో పాటు

'రక్తింకెదలు రయమున కారెను
గంగమ్మకు అటుకడుపును నిండెను'

అను చరణములలో దీర్ఘత్వ, కరుణ
ములు పెనవేసికొనినవి. ఇట్టి వృద్ధయ
వివారక దృశ్యమును కన్నులకు కట్టుకట్టు
చిత్రించిన రచయిత ధన్యుడు

పిమ్మట గ్రామప్రజలు పృథా తెచ్చి
కొని అతికష్టమున రాళ్ళతో మట్టితో
గండిని పూడ్చిరి. పరులకొరకై ప్రాణము
వదలి ఆత్మత్యాగమును ప్రదర్శించి పేం
టాలైనది ముసలమ్మ. చివరగా ముసల
మ్మను క్లాఫించుచు రచయిత

'వ్రాయం నెరిలో నింపుగ నున్నది.
కల్మషాలతో కప్పడి యున్నది
ఓ! యని పిలిచే ఉత్సాహులకును
ఓ! యని పలుకును ముసలమ్మ'

అని ఈ చిన్న పదమును ముగించిరి.
గురుజాడవారి

'కన్నుల కాంతులు కలువల చేరెను
మేలిమి జేరెను మేరిపసల్'

హంసల జేరెను నడకల బెడగులు
దుర్గను జేరెను పూర్ణమ్మ'

అను చరణములలోని అనుభూతిని
ఇట్టి కై తెచ్చుచున్నవి.

ఇక డా. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి
గారి 'ముసలమ్మ మరణము' నకు డా. చిలు
కూరివారు 'ముసలమ్మ పదమునకు కథలో
నించుక న్యత్యాసము కలదు. బుక్క
రాయ సముద్రము పొంగి కట్టతెగిపోయి
నది. ఇంతవరకు కథాంశములు రెండిం
టను సూచనమే. ఊరైతెలులు గ్రామ
దేవతయైన పోలేరమ్మను వ్రార్థించగా
ముసలమ్మ అను స్త్రీ బలియైనచో ఆపద
నివారణమగు నని ఆకాశవాణి పల్కినట్లు
'ముసలమ్మ మరణము' నకలను కాని'ముస
లమ్మ పదమున 'అష్టాదక్కడను ఒక్క
ముదుసలేని ఆవేశముతో ఆర్చుచు నుం
నాంబెను' ఆముసలమ్మయే గంగాధవాని
అనియు, తనకిప్పుడే నరబలి కావలె
ననియు. ఆశ్రోశించినది. ఇటు గంగా
ధవానికి 'ముసలమ్మ'యే కావలెనని చెప్ప
బడిలేదు. పైపెచ్చు ముసలమ్మ తనకు
తానే గ్రామప్రజల రక్షణకై అత్త
మాయ, బావలు, కట్టుకొన్న మగడు
ఎంతవారినిచే ను వివక ఆత్మత్యాగము
చేసికొనిన సాధ్యములే కట్టమంచి వారి
ముసలమ్మ నీట బడి పరమపదించినది.
చిలుకూరివారిముసలమ్మ నెరిలో కూర్చొని
కత్తితో పొడుచుకొని ప్రాణత్యాగ
మొందుకొనినది. ఈ కథనము ప్రకా
రము 'ముసలమ్మ పదము'లో ఆత్మభక్తిక
మైన ఆత్మత్యాగము కన్పించుచున్నది.
నాకుమోడ కట్టమంచి వారుకొన్ని కల్ప
నలను చేసికట్టుకన్నట్టుచున్నది ఈ విష
యమును వారే 'ఒకానొక త్రిలింగ దేవీ
యనిచే వ్రాయబడి బ్రాన్ దొరగారిచే
ప్రకటింపబడిన 'అనంతపుర చరిత్రము'
అను గ్రంథమునుండి యిందలి కథను
గ్రహించిని. అయినను కొన్ని యెడల

రసాధిక్యమునకై నూతన కల్పనలు చేసి
నాడ' అని చెప్పికొనినారు.' కట్ట-తెగి
పోయి:చోట (గండిపడినచోట) ముస
లమ్మ ప్రాణత్యాగ మొనర్చగా గ్రామ
ప్రజలు ఆమెతోపాటు గండినిపూడ్చి
వేసి అపన్నివారణ మొనర్చి రనుటలో
సత్యాంశము! కన్నట్టుచున్నది

సంఘశ్రేయస్సును కోరి ఆత్మత్యాగ
మును చేసికొనిన సతీమణుల కథలు
కన్నడ దేశమునను గలవు. ముసలమ్మ పద
మును బోలినదే 'కరెగవార్' అను కన్నడ
కవనము. అట్లే బెంగళూరు కోట సింహ
ద్వారమును నిర్మించునపుడు కంపెగాడ
కోడలు లక్ష్మమ్మ కూడ తనవితానుగా
ఇట్లే ఆత్మత్యాగముచేసికొని నట్లు కథ
కలదు.

డా. చిలుకూరివారు ముసలమ్మ పద
మును చెక్కని వ్యావహారిక భాషలో
వ్రాసిరి. ఏను 1915 లోని వ్యావహారిక
భాష రచనను ప్రారంభించిరి. 1917లో
కవిత్వము వ్రాయవారంభించిరి. చిత్ర
కవిత్వమును కూడ వ్రాసెడివారట
ఈజ్ఞాంబ అను గేయకావ్యమును కూడ
రచించిరి.

ముసలమ్మ పదమున దీర్ఘ సమాస
భూయిష్టమైన ఖండిక ఒక్కటియే
కన్నట్టుచున్నది. అది బుక్కరాయ
సముద్రమును వర్ణించు సమయమున
వ్రాసిన

'లీలా లోతత్తరంగ మాలా
డోలా వివరణ ఖేలాప్రమాదిత
జాల పాద హేలావిలసిత మా

... ..

ఆ ఖండిక, వ్యర్థపదాదంబర మెచ్చ
టను ఈ లఘుకావ్యమున కన్నట్టుదు.

న న్న య - త ర ల ము

- శ్రీ సాంబశ్య పరిమి, ఎం ఏ.

భారతము సాగరము వంటిది. ఎంతో భోధించిన అణిముక్తములకు కొదవ లేదు. ఈ మాట సంస్కృత భారతము నకే కాదు. ఆంధ్రభారతమునకు, అందునా నన్నయ భాగవతమునకు వర్తించును. ప్రస్తుతము వాకు దొంకినది తారల శ్రీ 'తరల' మణి.

'కవిరాజ విరాజితి' సాహిత్య 'పుష్పి' లో 'వసంతితిలక' మాను గద్దిన 'లయ గ్రాహి' ఛందో 'మానిసి' 'మత్తికోకిల' 'వసంతయూ' 'సోత్సాహ' వాట్యాను గుణముగ 'స్వాగత' 'దండక'ము నాలాపించినది. ఆంధ్ర భారతీ దేవీ భారతాననమాన 'శ్రీవాణీ' తిలక రచనతో కావ్యావతరణాలంకారమునకు శ్రీకారము చుట్టబడినది అదికవి నన్నయ పుంభావ వాణీరూపుడై తొలితెలుగు భారతభారతీ దేవిని తీర్చిదిద్ద హరిహరాది దేవతలను భక్తి దలచి, విద్యజ్ఞుల యనగ్రహమును పడసి తా నేర్చిన విధముగ కావ్యారంభము కావించినాడు.

మాసలమ్మ పదమున 'ఓటిదిహము', మొద్దుల గుమ్మ' అను పద ప్రయోగములు, గుమ్మడ పడుట, గ్రండి పడుట), కొల్లగ (అడకమా), అక్షింతలు (అక్షతలు) అను మౌండలిక పదప్రయోగములు చేర్చబడినవి. అట్లే జాతీయములును ప్రత్యేక పెట్టబడినవి. అన్నెంపున్నెం ఎన్నని కన్నియ, 'హంగుకు నెప్పుడు కుంగుంటుంది', 'గుండెలు గుబగుబము', 'గుమ్మల దేహము జలదరించు' 'మొగము మీద నెత్తురు చుక్కయిన కనబడకుండుట' ఇత్యాది.

గురజాడవారి పూర్ణమ్మలో కనబడెడి భావనా శక్తికి చిలుకూరి వారి మాసలమ్మ పదము ఏమాత్రమును తీసిపోదనటలో సందియము లేదు.

నన్నయ కావ్య ప్రణాళికలో వృత్త స్వీకరణమునకు కూడ సముచిత స్థాన మొగి, రసానుగుణముగ, భావాను గుణముగ, సన్నివేశాను గుణముగ వృత్తములను గ్రహించినాడు నన్నయగ్రహించిన (విశేష) వృత్తములలో 'తరల' మొకటి. ఆంధ్ర భారతమునగల మొదటి తరలము.

'హరి హ రాజ గణాన వార్క మ

దాస్య మాతృ సుస్వతీ
గిరిసుతాదక దేవతాతతి

కన్ నమస్కృతి నీసి ను
ర్భగతవోవిధ వాధివన్ గురు

బద్య విద్యకు నామ్య సం
బురుహగర్భనిభం బ్రచేతను
పుత్తుభక్తి దలంచుచున్.

(ఆది.ప్ర 21 ప)

ఇది కేవలము ప్రార్థన పద్యము. హరి హరాది దేవతలను, వాక్మీని, స్తుతించుట ఇందలి విషయము.

సాహిత్య విమర్శన వ్యాపారమును వాల్మీకములగ సహృదయులు విధించి యున్నారు - 1) వివరణాత్మక విమర్శ (expositive criticism) 4 అభి నందనాత్మక విమర్శ (Appreciative) 8. తులనాత్మక విమర్శ (Comparative) 4 నిర్ణయాత్మక విమర్శ Judicial criticism) ఈ వాగ్ధారకముల కందని కొన్ని లక్షణములు మన కావ్యములలో, ఉపరి ఆంధ్ర మహా భారతములో గలవు. విజ్ఞాన శాస్త్రము (Science) ఏ ఎండుకు? ఎలా? ఏమిటి? అను ప్రశ్నల కాస్కారమున్నది. ఈ ప్రశ్నలు లేనిది Science లేదు. అలాగే సాహిత్య విమర్శ యందును

'ఎందుకు?' అను దృష్టితో సహృద యుడు కావ్యపరిశీలనము చేసిన అంధవి సమాధాన ముండదు.

పైనిగల ప్రార్థనా పద్యమునకు నన్నయ 'తరల' వృత్తమునే ఈ సందర్భమున ఎండుకు గ్రహించి యుంటాను? సాధారణముగ కావ్యమును దేవతాప్రార్థనముతో ప్రారంభించుట పరిపాటి. అట్టి ప్రార్థనమును కార్కుల, ఉత్పలములలో కావించుటయు పరిపాటి. నన్నయ 'శ్రీ వాణీ' శ్లోకముతో భారతమును ప్రారంభించినాడు. మరల ఇష్టదేవతా ప్రార్థన మేమి? గానికై తరల వృత్తమును గ్రహించుటేమి? అని ప్రశ్నింపవచ్చును.

'మత్తికోకిల' వృత్తములోని మొదటిగురు పును రెండు లఘువులు గా మార్చిన తరల మేపుడును. రెంటియందును మాత్రా సంఖ్య సమానము. ఈ తరలము మాత్రా సంఖ్య విషయమున దేశీయచ్ఛందమైన 'హరిణాతి రగడ' ను పోలియున్నది. (రెండుమాత్రలు తక్కువగా) విశేషవృత్త స్వీకరణ విషయమున దేశీయచ్ఛందములకు మాత్రా సంఖ్యలో సమానముగ నన్న వృత్తములనే నన్నయగారు గ్రహించి రని కొందగు ఛందోవిమర్శకులు భావించుచున్నారు. నన్నయవాటికి ప్రాచీన్యము వహించిన వృత్తములు (కాసనస్థవృత్తములు) తిరువోజ, నీడము, మధ్యాక్కర, ఉత్పలమాల, చంపకమాల. 10 శ్లోన కన్నడ వాఙ్మయమున వెలసిన 'ఆది పురాణ, విక్రమాష్టమ విజయ'ములలోని వృత్తములు కొన్ని నన్నయ భారతము నందును లవు - కాద్దూలము, మత్తేభము, ప్రగ్ధర, మహాప్రగ్ధర, తరలము, పుష్పి మౌలిని మొదలైనవి - నన్నయ తరలములను గూర్చి చెప్పించుట ప్రస్తుత విషయము.

పై 'హరిహరాజ' పద్యమునకు పూర్వముగల సందర్భము విమలాదిత్యతనూజుడైన రాజరాజు వేంగీదేశమునకు నాయక

రత్నమైన రాజమహేంద్రవరమున నుండెను. ఆతని సభలో పండితప్రకాండములు విద్వజ్జనులు గలరు. ఒక్కనాడు తినవల బ్రహ్మణుడైన నన్నయభిట్టును చూచి, 'శ్రీమహాభారతంబునందలి ఆ భిప్రాయములు విన నభిలాష పెద్దదై యుండు ననియు, తినవలయుల చరిత్రమును విన వలయుననియు. బహుభాషల బహువిధముల నున్నటులకాక 'కృష్ణద్వైపాయనముని కృష్ణభాగవతమహాభారత బద్ధ నిరూపితార్థ మేర్పడ' తెలుగున భారతమును రచింపుము 'అనియు ఆజ్ఞాపించి' అక్క వివరుం డిట్లనియె'. ఆ మ రి న తాంకా సముదయముల నెన్నుట, స్వీకారవేదకాస్త్రముల సారమును గ్రహించుట, బుద్ధిబాహువిక్రమమున గుర్తిమార్గజల గోరవ భారత భారతీ సముద్రమును దరియంగ నీడుట ఆబ్రహ్మకైవసను ఆలవి కానివి. 'అయినను దేవా ని అనుమతింబున విద్వజ్జనుల అనుగ్రహంబునం జేసి నానేర్చు విధంబుననిక్కావ్యంబు రచించెద నని' అని కలదు. (ఆది. ప్ర. 20ప)

'ఇక్కావ్యంబు రచించెద నని' 'ఆకవి' కావ్యమును ప్రారంభించినా డని గ్రహింపవచ్చును. ఇంతవరకు జరిగినదంతయు ప్రస్తావన. కావ్యారంభము 'హరిహరాజ' పద్యమునుండి. కావ్యారంభమున దేవతాస్తుతి భారతీయ సంప్రదాయము. దీనినే 'ఆకవి'యే అనుసరించినాడు. ఇక దేవతాస్తుతి పద్యమునకు కాద్యులోత్పలములు గాక తరలము నేత గ్రహింపవలసి వచ్చిన దను ప్రశ్న మిగిలినది. అంతేకాదు. 'విద్వజ్జనంబుల అనుగ్రహంబునంజేసి' కావ్యము రచించెద ననుటకు కారణ మేమి? అన్నచో -

నన్నయ పూనిన కార్వము బృహత్తరము పంచమవేద మని ప్రసిద్ధి చెందిన మహాభారతమును ఆంధ్రీకరించిన విద్వజ్జనులు ఆమోదింతురో, ఆమోదింపరో, అందులకే వారి అనుగ్రహమునకై కావ్య

రంభ మున వారిని తలచినాడు. పై అనుమానమే నన్నయ మనసును కలచివేసినది. మనసున ఆందోళన జనించినది ఈ ప్రభావముననే నన్నయ ఘంటమునుండి తరలము కావ్యారంభమున ప్రార్థనా పద్యమునందే ఆప్రయత్నముగ వెలువడినది. మనసున జనించిన ఆందోళనకు 'తరల' వృత్తమునకు సంబంధ మేమి? అను సందేహము కలుగక మానదు. దీనికి సమాధానమున నన్నయ భారత భాగమునఁగల తరల వృత్త సంవర్ణములను పరిశీలించిన తేటపడును.

నన్నయ ఈవృత్తమును. పాత్రల మనసునఁ గల ఆందోళనను ధ్వనింపఁ జేయు సంవర్ణమునను, పాత్రల బొన్నిశ్యమును చూపు సందర్భమునను గ్రహించును. అంతేకాదు. సన్నివేశమున నొక ఘట్టము యొక్క ప్రత్యేకతను చాటుటకు ను విశేష వృత్తమును వాడును.

'తరల' ముగా చలనము, ఆందోళనము అని అర్థము రాజ నూగు యాగాంతమున శ్రీకృష్ణునకు ధర్మజుడు. భీష్ముని పునులన అస్థిమియి పూనిగా, శిశుపాలుని కారణమున శ్మశ్రియలోకమున కిది శర్యడినది. శిశుపాలుని నేనాని నునీధుడు యుద్ధమునకు సన్నద్ధుడయ్యెను. అప్పుడు ధర్మజుని మనఃస్థితి విమి? రాజనూగు యాగమునకు శిశుపాలుని కారణమున విఘ్న మగునేమో యని మనసున వేదన పడినాడు. అనాడు నారదుడు పల్కిన మాటలు శిరుకుక్కుచి నవి ('... మతే రాజనూగుంబు బహు విఘ్నంబు బ్రహ్మరాక్షసులు దారిరంధ్రంబు లోయుచుండురు ...' సభా. ప్ర. 33 వ) మనసు ఆందోళనలో నిండినది. శ్మశ్రియలోకమున శర్యడిన ఈ విధ్వంసమున, ప్రజాశ్మయము కాకుండ ఆపు మని భీష్ముని ప్రాధేయపడినాడు. అప్పుడు ఆప్రయత్నముగ నన్నయ ఘంటమునుండి వెలువడిన వృత్తమే ఈ తరలము —

'ధరణిగోఁగల రాజులెల్లను
దారుణక్షయ కాలసా
గరము అట్లు కలంగి రిప్పు మ
ఖ ప్రయోగము విఘ్నముం
బారయకుండఁ బ్రజాప కారము
పుట్టకుండఁ నీవు చె
చ్చెరచితామహా! వీరి కిచ్చటఁ
జిత్రకాంతి యొనర్చుచే.

(సభా. ద్వి. 33)

ధర్మరాజు ఆవేదన తరలవృత్తముచే ద్యోతకమగుచున్నది. ధర్మజుని మనసున వేదన గల దని నేను చెప్పవలసిలేదు. నన్నయయే 'అట్టి సకల శ్మశ్రియ లో రంబునూచి, భయపంథిమా కాంత హృదయుం డయి ధర్మరాజు భీష్మునకిట్లనియె' (సభా. ద్వి. 34.) అని ధర్మజుని మనఃస్థితిని వివరించినాడు.

(ఇట్లే మత్స్యగంధి పరాశరునితో మాట్లాడు సందర్భమున గల 'తను వుహిన్వోల' అను తరలము కూడ ఆమెకు మనసునఁగల ఆవేదనను వ్యక్తము చేయు దిగా నున్నది)

'హరిహరాజ' అను తరల పద్యము లోని విశేషము — 'ఇక్కావ్యంబు రచించెద నని' పూనినాడు నన్నయ. వెంటనే మనసున ఆవేదన జనించినది. ఈ కారణముననే హరి, హర, అజ, గజానన, అర్క, పదాస్య, మాతృ, సరస్వతీ, గిరిసుతాది దేవతాతలికి ఒక్క మృడి నమస్కారము చేసినాడు. పంపనన్నెచోడులును ప్రాయశః ఇదే క్రమమున దేవతలందరికి ఒక్కొక్క పద్యము నందు నమస్కారమును తెల్పియుండగా; నన్నయ ఆవేదనా భరిత చిత్తముతో అందరు దేవతలకు పద్యార్థమునందే ఒక్క నమస్కారమునో సరి పెట్టినాడు. మిగిలిన పద్యార్థముంగు తనకు కల్గిన మనోవేడినోపకమనమునకు కావ్యసాఫల్యమునకు 'చిర్రురతహ విధవాధికున్' గురుపద్య విద్యకు నాద్యున్' అంబురుహ గర్భ

నిభున్ ప్రతేతసుపుత్రుడైన వాల్మీకిని తలంచివాడు. నన్నయ వాల్మీకినే ఏల స్తుతింపవలసివచ్చినది? వాల్మీకి క్రాంచ విషాదముచే చలించి 'మానిషాద' అను శ్లోకమయ శ్లోకముతో రామాయణ మునకు శ్రీకారముచుట్టి 'గురు పద్య విద్యకు ఆశ్వుడైనాడు. అట్టి వాల్మీకినే తన మనోవేదనోపశమనము కల్గింప నన్నయధ్యానించినాడని ఊహింపవచ్చును.

నన్నయ పాత్రల బొన్నత్యమును చూపుసందర్భమున తరల వృత్తమును గ్రహించు నన్న విషయమును పరిశీలింతుము. -

'తరల' మనగా నాయకమణి. (తరలా హారమధ్యగా - అమరము) పాత్రల బొన్నత్యమును చూపుటకై నాయకమణి సదృశములైన సందర్భములందు నన్నయ వ్రాసిన భాగమున తరల వృత్తముకన్పించుచున్నది. ఉదాహరణము:- నూతుడు కోనకాది ఋషులకు భారత నిర్మాణ ప్రాశస్త్యము నెఱిగించి ద్వాపరాంతమున పాండవ కారవులకు ఘోరయోధమయ్యెనని అక్కరుత్తేత్ర యోధమతిభయంకరమై అష్టాదశ దివసులు జరిగెననియు ఏతదాజిలో భీష్మద్రోణ, కర్ణ శల్యు లాహవ భారతకులుగానుండి రనియు తెలుపు సందర్భమున తరల వృత్తము కలదు.

'పదిదినింబులు భీష్ముఁ డాహవ

భారతందు గురుండు పం

చదివనింబులు కర్ణుఁడున్ దివ

సద్యముంబు దినార్థముం

దుదిత తేజాఁడు శల్యుఁడత్యధి

కోగ్ర వీరగదారణం

బది దినార్థముగాఁగ నిట్లు మ

హాభయంకరవృత్తితోన్॥

(ఆది.ప్ర.68 ప)

ఈ పద్యమునందు కారవ వీరసైనిక నికాయనాయకులు వృత్తము కాబడిరి.

ఏకాదశాక్షహిణి నాయకుడు సామాన్యుడు కాదు. నాయకమణి సదృశుడు. అని తరల వృత్త గ్రహణముచే నూహింపవగును.

ఇట్లే పై 'హరిహరాజ' పద్యమునందును, నాయకమణి సాదృశ్యము కలదు - హరిహరాజగజాన నార్కాది దేవతల సందరిని ఒక హాగములోని మణులనుకొన్నచో పద్యార్థమున స్తుతింపబడిన కావ్యరచనకు కడంగిన వాల్మీకి నాయకమణియై అదరకు మించిన అగ్రపూజకు పాత్రుడైనాడని ఊహింపవచ్చును.

ఇక మిగిలినది ఒక సన్ని వేళములోని ఒక ఘట్టముయొక్క విశేషమును చాటుటకు గల విశేషవృత్త పరిశీలనము - ('తరల'ము కూడ విశేష వృత్తమగుటచే ఈ సందర్భమున పరిశీల్యము)

అసంఖ్య సప్తమాశ్వాసమున 'అయ్యా జాండును యాజుత్యంబున కొడంబడి' గ్రుపమనిచే పుత్రకామేష్టిని చేయించిన అగ్నిదేవునకు 'జ్వాలాభీలాంగుడు కరవాల బృహచ్చాపధరుఁడు వరవర్మ కిరీటా లంకారుఁడు' అగునొక తమరుడు జన్మించెను మఱియు -

కుంపవిత్రి నీతేసోశ్చిల

కోమలామలగర్జయ

త్పలగుగంధిత సన్మహోర్జిత

పత్రశ్చేత్రయగంధిజం

తల విభాసిని దివ్యతేజముఁ

దాల్చియొక్క కమారి క

జ్వాలన కొండమనంగుఁ బుట్టె ప్ర

సన్నమూర్తి నాదంబుతోన్॥

(ఆది. సప్త. 26) అనికలగా.

ఇఁకయు తరల వృత్తమే. మహాభాగత కథలో గ్రాపది పాత్ర ఎంతి కీలక స్థానము నాక్రమించినదో చెప్పవలెను. అట్టి పాత్ర జననముయొక్క విశేషమును చాటుటయే ఈ తరలాగ్రహణ ప్రత్యేకత.

పాండు మహాగజ మరణ ఘట్టమునకు ముందున్న రెండులయగ్రాహి విశేష వృత్తములు ఆ సన్ని వేళమునకు ఎంతయో ఉదాత్తితను కల్పించుచున్నవి. అవృత్తములలోని విషయము వసంత వర్ణనము. ఈ వసంతర్తువు 'అభిలజీతలోకానంద జననంబై' 'బద్వధూతి సమ్మోహనంబయి' పాండు రాజును' మదన సమ్మోహన మార్గణ బంధీకృత మానసుడుగాగ చేసినది. ఈ వసంత వర్ణన లోని వైశిష్ట్యమును భారత పాతకులు గ్రహించియే యుంగురు.

ఇట్లే నన్నయ గ్రహించిన విశేష వృత్తముల విశేష భావములను ఊహింపవచ్చును.

* నా వ్యాసము - పంతు - నన్నయ, వ్యాసావతార వర్ణనము, నవభారతి సంచిక జనవరి 1981

-॥ ఎన్న కలు ॥-

* శ్రీ బాసు సత్యనారాయణరావుగారు మధ్యసర్కార్ల కట్టడగ్రుల నియోజక వర్గమునుండి ఆంధ్రప్రదేశ్ విధాన సభకు అభ్యర్థిగా పోటీచేయుచున్నట్లు సమాచారము లోచనకు సమాచారము అందఁ జేసిరి.

* శ్రీ డాక్టరు నందూరి వెంకట రామకృష్ణమూర్తులు ఎం.ఎ., పి.హెచ్.డి. సెంట్రలు సర్కార్ల ఉపాధ్యక్షు నియోజక వర్గమునుండి ఆంధ్రప్రదేశ్ విధాన సభకు అభ్యర్థిగా పోటీచేస్తున్నట్లు తెలియజేయుచున్నారు.

* పై అభ్యర్థు లిరువురు ఆయా స్థానములకు ఆర్యంతి అర్హులు, సభ్యులునగి మా అభిప్రాయము. — సంపా.

ఇంద్రగంటి (వారి) కవిత్వోగణము -

“క్రీ ర్తి తో రణ ము”

- శ్రీ భూర్జటి వెంకటబాలాజీ

“హనుమ చాప్రస్థి నుకవి.

నీసలైన కవి.” అంటే చాలు.

మహాకవి, కవిశేఖర. కవిభూషణ,
కవిశేఖరలాంటివి ఏవో [బరువులు] తగి
లించ నక్కరలేదు.

కవి అంటే నే గొప్పవనియు,,

ఈమాటలు పరికినవాడు ఎవరో కాదు.
ఆధునికాంధ్ర కవిత్వ సస్థాపకుడు కృష్ణ
కాప్రస్థిగారు -

ఆయన భావ కవి - అభ్యుదయకవి,
సంప్రదాయకవి... ఇంకా చెప్పాలంటే
... కృష్ణకాప్రస్థిగారన్నట్టు ... అసలు
నీసలైన తెలుగుకవి.

‘గాలితాకున నే మూర్ఖులనుపోయే
వరూధిని విపంచికాతంగుల మేళవింపు
లాంటి రసాద్వైతం ఒకటి -

గురుకుల క్లిష్టంగా సంతరించుకొన్న
ఉభయభాషావ్యవస్థల చిత్ర ము పరి
ష్కృతం అయిన కృష్ణకాప్రస్థిగారు -

ఒక భావుకుని మాటల్లో చెప్పాలంటే
ఇవి హనుమచాప్రస్థిగారి కవిత్వానికి
జీవధర్మాలు.

తెలుగు సామాజిక జీవనము -

నిండుగా ప్రతిపించే తెలుగుదనము -

ఈరెండూ వారికవిత్వానికి నేస్తాలు -

సంప్రదాయ బంధురమైన వాక్కును
ఆనుభూతితో సమన్వయించి తమకవిత్వా
వాణిని వినిపిస్తారు. అందుకు నిదర్శనం,
నేటి క్రిత్యోరణ కావ్యం -

క్రిత్యోరణ కావ్యం చరిత్రకు సంబం
ధించింది. తెలుగు సాహిత్యంలో వచ్చిన

చారిత్రక కావ్యాత్మకాన్ని భిన్నమైనది.
ఏలనా తిరిగిన వైభవాన్ని అంతకుమును
పటికవులు ప్రశంసిస్తే, ప్రస్తుత కావ్య
కర్త ఆవైభవానికి రూపకల్పనచేసి, జాతి
నాటకంపై జేసి దృశ్యాలుగా తీర్చిదిద్ది మన
కళ్ళెదుట పెట్టడం విశేషం -

క్రిత్యోరణ కావ్యంలో కాక తీసు
సంస్కృతిని పైలకర్ణ చిత్రాణ గా
మరిచి closeup లో 1. కవిత్వం 2.
నాట్యం 3. శిల్పం - మూడింటిని క్లిష్టంగా
చూపడం జరిగింది.

అక్కనబయ్యవలచే ఓడింకుబడిన
మనుమసిద్ధి పదివీమ్యుతుడై సింహపురి
రాజ్యాన్ని కోల్పోతాడు. ఆసందర్భాన
మనుమసిద్ధికి ప్రధానమంత్రి ధైర్యం తిక్కన
మహాకవి రాజ్యధిష్టుడైన తన రాజుకు
తిరిగి రాజ్యం ప్రసాదించవలసి ననెడి కోరి
కతో, కాకతీయ రాజ్యానికి తమైన గణ
పతిదేవుని ఆశ్రయించడానికి ఓరుగల్లుకు
ప్రయాణమై వెళ్తాడు. గణపతిదేవుడు
ససైన్యంగా నెల్లూరుసీమకు తిరిగి, సింహ
పురి రాజ్యంమీద దురాక్రమణ చేసిన,
అక్కనబయ్యవలనా ఓడించి ఆరాజ్యాన్ని
మనుమసిద్ధికి అందచేస్తాడు. తిక్కన
గాన ఓరుగల్లుకు వెళ్ళినపుడు తిక్కన
గారి ఆనాన నృత్యంతాన్ని విన్న గణ
పతిదేవుడు దర్శించిన తిక్కనార్యుని
రూపమిది.

‘నిత్యపినాకినీ నియమాభిషేక ని

గృహదేహ యస్థిరంజితేడువాడు

భిష్మతి పుండ్రాంక ఫాలకుంకుమదీప్తి

ముక్కుంటితో సరిపోలువాడు

ప్రాళిత వర పురోహిత వచిత వ

క్రాంతిబుజ వచన సౌరభమువాడు
హాసరాజ్యకము బ్రహ్మయ్య నుద్వీక్షించి
ధన్యమూలైన నేత్రములవాడు

వేదకల్పయ్యు కొనకొమ్మ విరిసికట్టి

పువ్వుకళతళ గల చిరునవ్వువాడు

మహితసింహపురి రాజునమ్మసిద్ధి

యాప్తకవిసుంత్రికరుడు ప్రత్యక్షమయ్యో’

ఇవి అచ్చుకవిని గురించి కవి పలికిన
మాటలు

పైపద్యాన్ని చదివినప్పుడు ఒక్కసారి
తిక్కనగారి మూర్తి కళ్ళెదుట మెరు
స్తుంది. ‘నిత్యపినాకినీ నియమాభిషేక ని
గృహదేహ యస్థిరంజితేడువాడు’ అను
టలో తిక్కనగారి దీక్షా తత్పరతను
‘వేదకల్పయ్యు కొన - కొమ్మ విరిసికట్టి
పువ్వుకళతళ గల చిరునవ్వువాడు’ అని
భావించడంలో తిక్కనగారి అద్వైత
తాత్త్విక కాంతిని కవిచిత్రించిన నేర్పు
మాడదగ్గది. భావంతోపాటు బలమైన
భాషనున్నప్పుడే కవిత్వానికి దీప్తికలుగు
తుంది.

ఈ కావ్యంలో కవిత్వం తరువారీ
శేర్కొన దగిన అంశం నాట్యం. గణ
పతిదేవుడు గొప్పనాట్య కళాభియాని
అతని భావుకుడు జాయప్ప ‘నృత్య
రత్నాకరి’ అనే నాట్యగ్రంథాన్ని రచిం
చాడు. జాయప్ప గొప్ప యుద్ధ విద్యా
వికారమడే కాక, చక్కని నాట్యకళా
కోవిదుడు కూడా. తన ఆచార్యకంలో
అద్భుత నర్తకిమణులను దిద్దితీర్చాడు
అట్టివారిలో ‘మధుమావతి’ పేర్కొన
దగినది.

గణపతిదేవుడు తిక్కనగారి కోరికపై
సింహపురికి వెళ్ళి, అక్కన మాదన్నలను
ఓడించి, మనుమసిద్ధిని తిరిగి సింహాసనాధి

ష్టితుని గావించి ఓరుగల్లుకు తిరిగివస్తాడు. ఆ సందర్భాన జాయప్పనేనాని గణపతి దేవుని విజయోత్సవ సూచకంగా 'మధుమావతి' నృత్యప్రదర్శనను ఏర్పాటు చేస్తాడు. మృదమఘరిమైన తేలుగానా లతో, మృదంగధ్వనులతో ప్రారంభమైన మధుమావతి నాట్యము కభ్యులను ఆనందదోలకలలో ఓలలాడిస్తుంది.

పాలపాల పారిజాతమల

పువ్వులు రాలినయట్లు, కప్రపుంబలుకుల తావి, చల్వలను

వైకొనినట్టులు, వెన్నెలలో సుధలో వెలిచినయట్లు, వార్షికపు

వేళ మయూరము సర్వబర్హమున జలజలవిప్పి యాడినటు

చాన యొసంగను నాట్యమాధురిన్.

పారిజాత - పువ్వులు రాలిన యట్లు వెన్నెలఅమృతము మరిసిట్లు, వార్షికపు వేళలలో, మయూరం పురివిప్పారినట్లు మధుమావతి నాట్యం ఒప్పినది.

కవిత్వనాట్యాల తిరువార పేర్కొన దగింది శిల్పం. కాకతీయ ప్రభువులు అన్ని కళలనూ బాగా పోషించినట్లే శిల్పాన్నికూడా పోషించారు. ఈ శిల్ప విశ్వరూపం మనకు వేయిస్తంభాల మంట పంలో, స్వయం రూడెవాలయ శిథిలాలలో సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఆయా ఆలయాలలోని శిల్పనిర్మాణం దుద్రదేవుని కాలంలోనే జరిగిందని చరిత్ర వివరిస్తున్నది.

దుద్రదేవుని ఆస్థానకవి నాచితేంద్రుని ముఖంగా పలికిన శిల్పసౌందర్యం మనల్ని ముగ్ధుల్ని చేస్తుంది.

ఏమి స్తంభము లేమి పద్మములు ఏ మేమీ శిలాకల్పనా

సామీచీన్య విలూన శిల్పము! గవా

క్షప్రస్ఫురద్రూప శో

భామాధుర్యము! నృత్యభంగి విలస

ద్భామాభిరామప్రక

ర్షాముగత్వము! ఏమిలోకము! నుదీ

ర్భుస్వప్న కైలాసమా!

ఈవిధంగా కవిత్వం, నాట్యం, శిల్పం ప్రధానమైన అంశాలుగా కావ్యనిర్మాణం గావించిన ఇంద్రగంటినారు కావ్యంలోని శిల్ప కలను సైతం శిల్పమహితిం చేసారు. దీనిలోకూడా కవి ఎంత నవ్యతను సాదించాడో అవకత మాతుంది!

తెలుగుజాతిని గురించి, తెలుగుతనాన్ని గురించి ప్రస్తుతిస్తూ ఇంతకుముందు ఎంతో మంది కవులు ఎన్నోరకాలైన కావ్యాలు రచించారు కాని - కీర్తితోరణం తన విలక్షణత్వాన్ని తాను నిలుపుకొంది.

తెలుగుజాతిమీద గల మమకారంతో కథాసంవిధానంలో, రచనలో, శిల్పంలో పాత్రలకు రూపకల్పన చేయడంలో, పాత్రలను రంగంస్థలం మీదకు తీసుకొని రావడంలో కావ్యంలోని ఖండికలకు క్రొత్త పేర్లను నిర్ణయించడంలో కవి ఆణువిణువున తన ప్రతిభను వ్యక్తిం చేశాడు.

వాసుమహాస్త్రిగారి రచనలలో నాలుగే నాలుగు ప్రధానమైన గ్రంథాలు! 1. దక్షరామము 2. కాలిదాస

కళామందిరము 3. సారమతి నన్నయ 4. కీర్తితోరణము అందులో 'దక్షరామము, కీర్తితోరణము' - రెండూ ఉత్తమ కావ్యాలు - 'కాలిదాస కళామందిరము - సారమతి నన్నయ విమర్శనాత్మక గ్రంథాలు.

ఆధుఃక తెలుగు సాహిత్యంలోవచ్చిన 'దుస్సాక రాజశేఖర శతావధాని గారి' 'రాజా ప్రతాపసింహచరిత్ర' 'గడియారం వేంకట శేషకాస్త్రిగారి 'శివభారతము', వాధునాపంతుల సత్యనారాయణ కాస్త్రిగారి 'ఆంధ్రపురాణము' వంటి ఉత్తమకావ్యశ్రేణికి చెందుతుంది. ఇంద్రగంటి వారి కీర్తితోరణకావ్యంకూడా!

ఏనాడో ఒక వ్రాచీనకవి వ్రాసిన 'గువ్వల చెన్నశతకము' లోని 'గుడికూలును, నయి పూచును వడినీళ్ళను చెలువు తెగును, వనములు భిలమా చెడినది పద్మం బొకటియె

కుడియెడమల కీర్తిగన్న గువ్వలచెన్నా!

-అనే పద్యాన్ని దాశరథిగారు 'శిరిః కంపము'లో శేర్కొన్నట్లు ఈ కవితా తోరణం ఏనాటికీ ఏడనిదీ-వాడినిదీ-అని పిస్తుంది.

[ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ వారు 1979-80 సంవత్సరమునకు కవిత్వానికి సంబంధించిన బహుమతి 'కీర్తితోరణము' కావ్యానికి యివ్వడం మిక్కిలి ముదావహం]

- చందా దారులకు -

సమాలోచన సంకల్పర చందా 10/౫ M.O. చేయుట ద్వారా-తప్ప ఇంకేవిధముగను చందాలు స్వీకరింపబడవు దూప్తికేటులోను, త్రిప్లికేటులోను, రశీదులు పంపుటకాని, ప్రోఫార్మా ఇస్సాయి పంపుటకాని, జరగదు. చందా చేసిన తర్వాత వచ్చే సంచిక నుండి పంపకలమేకాని ప్రాతి సంచికలు పంపజాలము.

వాపసులేని పద్ధతిని ఏకస్థిలకు, 'సమాలోచన' 5 సంచికలకు తక్కువ కాకుండ ఆర్డరులకు 25/ కమీషను మినహాయించి M.O. ద్వారా పంపవలెను. ఇంకేవిధముగను పంపజాలము.

— సంపా.

మాటలతో గీసిన మానవతా చిత్రాలు -

బాపురెడ్డి గద్యకావ్యాలు

- శ్రీ కర్రా కార్తికేయశర్మ.

కవిత్వం వ్రాయడమంటే ఎంతో తేలిక అనిపిస్తుంది కొందరికి. వారు కవిత్వాన్ని మించినీళ్ళ ప్రాయంగా భావిస్తారు. ఒక విధంగా నేటి 'కవిత్వరంగం' కారి అభి ప్రాయాన్ని స్థిరపరచేసిగా కనిపిస్తోంది. జట్టుజట్టుగా కవులుచేరి 'కవితాసంకలనాలు' ప్రకటించడం, తెలుగురాయడం చదవడం వచ్చిన ప్రతిబుద్ధిమంతుడూ అడ్డంగానో, నిలువుగానో కొన్నిపదాలు అనుగ్ని విగా ప్రకటించుకోవడం, ఆరిక స్త్రోమత ఉంటే ప్రముఖుల పీఠికలు జరిపరుస్తూ వాటిని అచ్చొత్తించడం, ఇట్లా తెలుగులోకి వచ్చిన వందలకొలది సంపుటాలు తెలుగు కవిత్వరంగాన్ని కప్పేయడం. ఈవాస్తవాలను దర్శించిన ప్రతివాడికీ కవిత్వం అంగట్లో దొరికే బెల్లంలా కనుపించవచ్చు. తప్పులేదు.

కాని అందరికీకవిత్వంకానిభావాలు కొందరిలో మెరుపుల్లా మెరుస్తాయి. వాటిని ఆరడు కవిత్వంలో పదిలపరిచి, జనతకు అందిస్తాడు. ఆరడికవిత్వం జనతలో పేరుకున్న జడత్యాన్ని పాపద్రోలి చైతన్యం వికాసానికి తోడ్పడుతుంది. అలా నూతనత్యానికి నాంది పలికేదే కవిత్వం! ఎన్నో రాత్రులు ఆకవితా ప్రసవానికి నొప్పులు పడ్డ వాడే కవి!

శ్రీబాపురెడ్డికవి అంటేచాలదు;మంచి కవి. మంచికవి కవిత్వం మంచిగండం వంటిది. నిజాన్ని చూపే అద్దంవంటిది. ఆపరిమళాన్ని ఆఘ్రాణిస్తూ, అనిజాలను దర్శించడం ఒక అనుభవం.

'సింహాచలంకొండ' లగ్రక్కను చల్లని పిల్లగాడుపులు నేలస్తూ ప్రక్కనున్న పాగరసంగీతంలో పరఃశ్రమై తేలిపోయే నిత్యనూన సముద్రాన్ని విశాఖపట్నం సుహాసిని!

ఈ ఆరుపాదాల్లోను విశాఖపట్నం బొమ్మగీసే చూపించారు బాపురెడ్డి నిజ జీవితంలో గడ్డి బొద్యవంతులైనా, కవిజీవితంలో మాత్రం 'పదాలపాడుపరి' అవసరాన్ని మించిన ఒక్కపదం వీరి కవిత్వంలో మనంఎక్కడోకాని చూడం. తెలుగుకవిత్వరంగంలోతిక్కన, వేమన, గురిజాడ, శ్రీశ్రీ వీరే పదాలను పాడుపుగా వాడేరు. వాతరువాతి పదాల పాడుపులో బాపురెడ్డిని పేర్కొనవచ్చు.

'విశాఖపట్నం జీవితం విచిత్రంగా ఉంటుంది అందమైన పరిసరాలు అవసరమైన సరదాలు అన్నీ ఉన్నాయిగాని - పచ్చనోట్లు జేబులో ఉంటేనేకాని పచ్చిమంచినీళ్ళుకూడాపుట్టవు ఇక్కడ!'

కవి పాకర్యాన్ని వర్ణిస్తూనే, అపాకర్యాన్ని కూడా వివరించాలి 'లోకంలో బాధలన్నవి లేవు అంతా ఆనందమయమే!' అన్నా 'లోకంలో ఆనందం లేదు. అంతాబాధలనియమే!' అనినా ఆకవి సత్యవాది కాడన్నవిషయం స్పష్టమౌతుంది. మరి సత్యాన్ని విస్మరించినకవి ఉదయించని రవివంటివాడు.

విశాఖపట్నం సౌందర్యానికి తన్మయమైన బాపురెడ్డి అక్కడ ఉన్న 'ఇరువ' తత్వానికి నిట్టూరుస్తున్నారు.

'కూడు సమస్యకంటే ఇక్కడ గూడు సమస్యే దొడ్డది. పెరిగిపోతున్న జనాభా తెచ్చిన పెద్దసమస్యల్లోకల్లా చెడ్డది!

అని బాపురెడ్డికలంగా పడి, కవితగా మారి ధన్యమైంది విశాఖపట్నం.

ఇక 'కుక్క'ను కావ్యకస్తువుగా తీసుకొని నవ్యతను సాధించారు కవి. ప్రతికోణా మనం 'ఛీ' కొడుతున్నా, 'జే' కొట్టవలసిన జంతువు కుక్క!

'నమ్మినవారేమన మోసించడం న్యాయం అయిపోయిన తుర్రోబాల్లో అన్యాయానికి న్యాయం అర్పిస్తున్నావా? ఆపిక్వాసానికి విశ్వాసం సమర్పిస్తున్నావా? తూరమృగాలకు చోరమృగాలకు శత్రుడవు నీవు. కృతఘ్ను లోకానికి నైతం కృతజ్ఞతచూపే మిత్రుడవు నీవు!'

అంటూ కుక్కవిశ్వాసాన్ని వ్యాపిస్తున్నారు. 'కాడేదీ కవిత కనర్హం' నిజమే! కాని ఆ 'అర్హత'ను అర్హతగా మార్చడంలో కవి శక్తిమంతుడు కావాలి! ఈఖండిక బాపురెడ్డికి కిక్కి అద్దంపడుతోంది.

'ఒకపుట' అనేకవిత అప్పటికప్పుడు చెప్పినకే అయినా 'త్వర'లేనికవిత. జననం ఒకపుట మరణం ఒకపుట మానవజీవిత పత్రాలవే!

‘ఒకేపుటగల పత్రంలేదు
ఒకే తీరంగల వదిలేదు
ఒకటేఒకటి ఏదీ లేదు
సకలం ఆమేడితం
దేవుడుమాడా ఒంటరికాదు
దేవీ సమేతుడు’

నిరాడంబరంగా ప్రారంభమై ‘నగ్న
సత్య’ప్రసవంతోహుండాగా పరిసమాప్తి
కావడం ఈకవిత ప్రత్యేకత!

రసజ్ఞుడిగా విజ్ఞప్తి చేస్తున్నారు కవి.

‘గాడిదమీద మాటలు మోయించినట్లు
కవితలో మాటలు మోయించకు
బాలపల్లవ కోమల వాడేవితే
బస్కీలు తీయించకు, కుస్తీలు పట్టించకు!’

ఈనాలుగు పాదాలలో బాపురెడ్డి
కవిత్వ తత్వం మనకు బోధపడుతుంది.
ఈనాటికవులందరికీ ఈపాదాలు శిరో
ధార్యాలు.

వల్లసిరా, తెల్లకాగితాలు పుష్క
లంగా ఉన్నాయి, మెదడులో భావాలు.
పదాలు సమృద్ధిగా ఉన్నాయి. ఏది
రావీనా చదివేజనం సాహిత్యరంగంలో
దండిగా ఉన్నారని కవిత్వం బళ్ళ
కత్తిస్తే ఏం జరుగుతుందో గతకాలపు
కవిత్వరంగాన్ని ప్రశ్నిస్తే - అది చెబు
తుంది చేదైన సత్యాలను.

వందలకొలదీ కవులు కాలానిన
పూర్వాంధ్ర కవిత్వరంగంలో, నిలిచిన
కవులు పదుల సంఖ్యలో మాత్రమే! మిగి
లిన వారంతా కవితాధురంధరులే అయి
నా ‘అనామకం’ గా మిగిలిపోయారు.
దానికి కారణం ఏమిటి? అంధానుకరణ,
కృత్రిమ భాషభేషజం, పెరిసి పాషణ
పాక కవిత్వం!

అధునిక కవిత్వంమాడా ‘చరిత్ర
పునరావృత్తం’ అన్నట్లే ఉంది. వందల
సంఖ్యనుండి వేలసంఖ్య వరకు కవులు
పెరుగుతున్నారు. కావ్యాలు వస్తు
న్నాయి. ఎన్నికవితలు నిలుస్తున్నాయో?
మరెన్నిగాలితో తేలిపోతున్నాయో? పరి
శీలించండి. గుండె గోదావరిలా ద్రవించి
పోతుంది.

కవులవర్తనా ఈవిషయాన్ని గ్రహి
స్తున్నారా? గ్రహిస్తే కవిత్వ తత్వం
మార్చలేదే? ఇంకా శ్రీశ్రీ పదచిత్రాలు
యువకవుల కవితల్లో దర్శనమిస్తూనే
ఉన్నాయి. సి. నారాయణరెడ్డి గొం
తుక వందల యువగళాల్లో ప్రతిధ్వనిగా
వినిపిస్తూనేఉంది. దాశరథి శ్రోధం,
యువకవుల శ్రోధంగా కవితల్లో ప్రావ
తూనే ఉంది. ఆరుద్ర ‘టెక్స్ట్’ ఈనాటి
కవుల్లో ‘స్ఫర్తి’గా ప్రయాణిస్తూనే
ఉంది. ఇంకా వుండుర్రి, కాళోజీ, నారా
యణబాబు, కొంతవరకు శ్రీశేండ్ల కవి
త్వంలో కొందరిపై పెత్తనం చేస్తూనే
ఉన్నారు. కవులు స్వతంత్రంగా, సొంత
గొంతుకతో, తమదైన ‘మండ్రల’తో
ఎప్పుడు బయటకొస్తారు? ఎప్పుడు ఈకవి
త్వం జీవనదిలా ప్రవహిస్తుంది? ఈప్రశ్న
లకు కదిలేకాలమే జవాబు చెప్పాలి.
ఒక్కటి మాత్రం నిజం. రాజకీయాలతో
మనిషికి సన్నిహిత సంబంధ మున్నా -
ఆమనిషి కవిఅయితే నాటికి దూరంగా
ఉండాలి. విజ్ఞానవిధంలో నివాదాలను
ప్రేమించే వాడైనా, కవిజీవితంలో
మాత్రం నాటిని బహిష్కరించాలి.
అప్పుడు నిజమైనకవిత్వం, కొన్నికతా
ద్దాలు చూడగలిగే, కవిత్వం తప్పక
వస్తుంది. అంతవరకూ బాపురెడ్డి అన్నట్లు.

‘భావం అనే కల్లెం త్రెంపుకొని
పరుగెత్తే మాటల కవిత్వపు గుర్రం
కలిగించేది కాను గనానాధూతి
కళ్ళూ ఒళ్ళూ మండించే
ధూలి ధూసర విధూతి’

‘అంతరిక్షపర్యం’ ఒకచక్కని కవిత.
బాపురెడ్డి హృదయాశేదారంలో పండిన
పచ్చని మమత.

‘పందొమ్మిది వందల ఆరవై తొమ్మిది
జూలై ఇరువై ఒక్కటినాడు
ప్రాణికోటి చరిత్రలో
ప్రప్రథమంగా మోసపుడు
పాదం మోపినాడు
చంద్రలోకం మీద..’

అంటూ మోసక విజయాన్ని అభినంది
స్తూనే, నరలోకంలోని మూఢాచారులకు
భరతవాక్యం పలకా అని, అలాజరిగిన
నాడే ఏవిజయానికైనా చరితార్ధిత ఏర్ప
డుతుందని శేషం చే

‘చేతులు జనర క్తంలో తడిపి
కాళ్ళు చంద్ర లోకం మీద పెడితే
అస్పృశ్య గ్రహాలను స్పృశించి
అస్పృశ్యులని అనాథలను
బహిష్కరిస్తే
చర్చిత చర్చణమే ఆవుతుంది
మోసక చరిత్ర,

అని ఈకవితలో తన పడునైన భావనను
వ్యక్తపరిచారు. ఆర్థోస్ట్రాంగ్’ మాడా
ఈసత్యానికి తలవంచాలి తప్పదు.

‘ఎకనామిక్స్ నుండరి’ అనే కవిత
బాపురెడ్డి మాత్రమే చేయతగ్గ కవిత.
ఉస్మానియా యూనివర్సిటీలో యం, ఏ.

ఇక నామిక్స్ విద్యనభ్యసించే కోజల్లోనే
రెడ్డి హృదయంలో ఈ సుందరి చోటు
చేసుకొని ఉండవచ్చు. శ్రీ బోయిభీమన్న
అన్నట్లు 'సకల సౌందర్యాలకూ, సమస్త
సుందరీమణులకు రాగాలకూ భోగాలకూ
సంగమస్థానం' ఈ ఎక నామిక్స్ సుందరి.

'వసంతాన్ని
ఓయూనిట్ గా తీసుకున్నా-
ప్రేమనీ!
నేను చేస్తున్న
నీ ఆధర సుధాకన్ సంప్రదన్
లాఆఫ్ డిమినిషింగ్ యుటిలిటీ కే
ఓ ఎస్సెషన్,'

అంటూ ప్రారంభమై 'మార్జిన్ యుటి
లిటీ' మరీదాటిపోతే 'మెసేయిటిలిటీ'
మీదపడుతుం దని క్లుప్తంగా కవిత్వం
మూగించడంజరిగింది. ఆర్థిక శాస్త్రాన్ని కూడా
అందంగా, సుందరి రూపంగా భావించి
కవిత చెప్పిన ఘనత బాపురెడ్డికి దక్కింది.

బాపురెడ్డి విదేశయాత్రానుభూతులు
చక్కనివి చిక్కనివి. ఆ కవితలు పతి
స్తుతే - ఆప్రాంతాలలో మనం విహ
రించిన ట్లుంటుంది. 'ఏథెన్సులో ఆరిం
భించి, మాఇంటిలో ముగించాలను
కున్నాను' అంటూ అన్నంతపని చేశారు.

'ఏథెన్సులో అరుణోదయం' -

'అక్షరాల కందని అందంతో
సూర్యబింబం ఉదయించింది

'పూలకాల హాలిడ్' -

'పూలు చూడాలంటే
హాలిడ్ చూడాలంటే
విశోపా చూడాలి,

'చేపకన్నెల స్కాండినేవియా' -

స్కాండినేవియాను చూచి
స్పందించనివా డుండేడు
అక్కడ కవిత్వం రాయలేనివాడు
ఎక్కడా కవి కాలేడు'

'లండన్ దీపం' -

'షేక్స్పియర్, షెల్లీ, కీట్స్
వర్డ్స్ వర్త్, గోల్డ్స్మిత్, డైరన్
బాస్సెన్, బర్నార్డ్ షావంటి
సాహితీ ప్రవంతులు
తత్త్వ చింతనా సాగరులు.
వెలసిన ఇంగ్లండు ద్వీపం
చరిత్రలో ఆరని దీపం'

'ప్యారిస్ మయూరి' -

'చక్కని చిలకలూ
చక్కర బొమ్మలూ
ఎటుపోయినా హాయిగా
ఏదిమానీనా తీయగా
ఉంది అంచాలప్యారిస్ నగరం
డెండంతున్నవాళ్ళకి దేవుడిచ్చినవరం'

'కన్నటిలో వాటర్ లూ' -

'బెల్జియంలో చూడదగ్గది
వాటర్ లూ ఒక్కటే
ఆ ఒక్కటి చూడడాని కై నా
ఆదేశం పోయి రావాలి.

'భర్మ వేణి జ్యూస్' -

'నిర్మాతన పథాన్ని గతాన్ని వదిలి
నిర్మాణ పథాల భావిరథాల కదలి
చేతనాకేతనాలు ఎగరవేసే
జీవకళా విలాసిని
జర్మనీ భర్మ వేణి నేడు'

'స్వేదంమోదంకలసిన చెక్కోస్లావేకియా' -

'పొట్టనిండా తినాలి అంటే
పుష్కలంగా తాగాలి అంటే
ఆధరకాలు అలంకారాలు తేని

అచ్చమైన అందాలు చూడాలంటే

నావంటి పేదవాళ్ళకు
నాకం చెక్కోస్లావేకియా
'భూలోక సుందరి స్వీట్జర్ లాండ్' -

'జలకమోడే మేటికొలమల
అందాలు ఆరబోసిన
సుందరభూమి స్వీట్జర్ లాండ్'

'కాలకేళి రంగం కోం నగరం' -

'కోం నగర చరిత్రాస్మృతి
కోమాంచం కల్పిస్తుంది
ప్రతిశిఖల శిల్ప సౌందర్యరేఖ
ఏదో మహాకావ్యం విన్పిస్తుంది'

ఈవిధంగా తన విదేశయాత్రానుభవా
లను అక్షరాలలో అందంగా, కాళ్ళ
రంగా పొందుపరిచాడు బాపురెడ్డి. విదేశ
కాలంలో పర్యటించే అవకాశం, అదృష్టం
అందరికీ కలగదు. కలిగినా ఆ అనుభవా
లను అందమైన కవిత్వాలగా మార్చే
శక్తి అందరికీ ఉండదు. బాపురెడ్డి
అద్భుతమైన కల్పనాశక్తి గల కమ్మని
కవి. ఈయన చేసిన విదేశయాత్ర, సుం
దరి కవిత్వ పాత్ర!

అన్ని దేశాలు సంచరించినా పల్లెటూ
రిని, ప్రాణేశ్వరిని మరచిపోలేదు కవి.

'సుల్ఫీ మాపల్లెటూరు చేరుకున్నాను
పల్లెటూరిలో నాకోసం పది నెలలు
పల్లెటూరకాయల పరుపుమీద
వలపు మల్లెల దండ తల్లుకొన్న
ప్రాణేశ్వరి పరివ్వంగంలో
నూలిపోయేను'

అంటారు. ఈ పాదాలగర్భంలో ఎంత
శృష్టి దాగుంద!

అంటేదక్కర్ దలితకాతులకు అశా
శ్యోతి. భారత రాజ్యాంగ నిర్మాత-
మేధావి. ఆయన శృక్తి కాదు వ్యష్టి,
సమిష్టి, సామూహికశక్తి. ఆయన
మేధస్సు సాగరంలో సరిపోల్చ తగ్గది.
ఆయన జీవితం దేశప్రగతికి అంకితమై
నట్టిది. అట్టి మనీషిని 'అంటేదక్కరుం శర
ణం గచ్చామి' అంటూ కవితతో సృష్ట
న్నారు బాపురెడ్డి.

‘చైతన్య మహానగిలై
భరితఖండం నిండా ఆవరించిన నీవు
శిలై పోయావా!’

అని ఆయన మృతికి పరితపిస్తూనే ‘మళ్ళీ ఒక్కసారి అవతరించు అంబేద్కర్’ అంటూ ఆయన పట్ల తనకున్న భక్తిని ప్రస్ఫుటం చేశారు. బాపు రెడ్డికంటే మానవతావాది ఈమాటలు అనగలరు. ఆమాటల వెనుక అంబేద్కర్ కృషి ఈసమాచారికి మరింత అవసరమన్న ‘ధ్వని’ వివరమివ్వబడుతోంది.

ఈమధ్యకాలంలో ఈ కవిత ఎంత ప్రచారాన్ని పొందిందో వివరిస్తాను.

సాధారణంగా తెలుగు కవిత్వంలో క్రొత్త ప్రయోజనం బయలుదేరిందంటే ‘నీనీమోవిడుదల’ రోజున క్రిక్కిరిసిన జనంలా కవులు పోటీలుపడటం మనం ఎరుగున్న సత్యమే! ‘మళ్ళీ ఒక్కసారి అవతరించు అంబేద్కర్’ ఇవిస్థూలదృష్టికి సామాన్యమైన మాటల్లా కనబడ్డాయి. ఈమాటల్ని కవులెందరో సొంతం చేసుకున్నారు.

‘మళ్ళీ ఒక్కసారి అవతరించ గలవా గురజాడ!’ అని ఒకకవి.

‘మళ్ళీ ఒక్కసారి అవతరించు బాపూ!’ అని ఇంకొక కవి ప్రతిభనుబట్టి బాపు రెడ్డి వాక్యాన్ని వినియోగించు కోవడం జరిగింది. పదిమంది కవులను తన ప్రయోగాల చుట్టూ త్రిప్పుకొనే కవి సామాన్యవాది? అఖండుడు. బాపు రెడ్డి కవిత్వం అఖండం!

ఆర్ధ్రత ఆశేదన

మమత సమత

మానవత్వం మౌనత్వం

బాపు రెడ్డి కవిత్వానికి ఆధరణాలు!
ఆధరణాలను దాల్చిన మానవతా చిత్రాలే ఈ గద్యకావ్యాలు!

— ... —

శ్రీధరసమాలోచన

నేటి కలలో రేపటిమనిషి

[రేపటిమనిషి - కవనకవితాసంపుటి. గ్రంథకర్త డి. గౌరీశంకర్. 1/8 డిమ్బా 80 పుటలు. వెల మూడురూపాయలు మాత్రం. ప్రతులకు రచయిత పేర - ఇంటి నెంబరు 1-8-78/79. చిక్కడపల్లి. హైదరాబాద్ 20 కి రాస్తే పొందగలరు.]

1970 జనవరి నుంచి ‘76 మార్చి వరకు భిన్న భిన్న మానసికావస్థలలో రచించిన కవితలనుంచి 43 రచనలను ఎన్నిక చేసిన సంపుటిగా డి. డి. గౌరీశంకర్ ‘రేపటిమనిషి’ అనే కిర్మీ కవితా ప్రచురించారు. ‘People ask for criticism, but they only want praise’ అంటాడు సోమర్ సెట్ మామ్. ఈమిత్రుడు ‘మితభిప్రాయం నిర్మోహమాటంగా తెలివంది’ అని కోరుతూ పుస్తకం పంపినపుడు నానుంచి స్తుతిమాత్రమే కోరుతున్నాడని నేననుకోవడంలేదు. విమర్శకోశానికి ఉండే కావట్యం ఈ యావకవికి అంటకట్టడం లేదు.

అధునికయుగంలో ఏ గ్రంథమైనా ఎదురుగాగానే మాపుల నాకర్పించేది ముఖచిత్రమే. డి. కిలానీర్రాజు ఈ రేపటి మనిషికి కల్పించిన రూపం బహుశా అతని దర్శనకు తార్కాణమేమో! విష

మాటులూ, విషవండ్లూ, నిష్క్రియాపరదీర్ఘవాస్తాలూ, అర్థరహిత వర్ణ సంకీర్ణతా మొత్తం మీద బాగుచ్చిన మాంగా వర్ణన మిస్తోంది. రేపటిమనిషిని గురించి కవిత్వోపహాసమంతా పెంచి కంటున్న మధురోహానికిది వికృతరూపం తప్ప అన్యంకాదు. ‘రేపటిమనిషి యథార్థ రూపం ఇదే నని దార్శనికులంతా అంగీకరిస్తే ఈమానవలోకాన్ని యిక్కడే పరిసమాప్తంచేయడం మంచిది. ఫాసిస్టుల కాంధితాలే సఫలతనొందక తప్పదు. మోడరన్ ఆర్టు అనుకొని సిగ్నల్ తలవాల్సికోనేటట్లు చేస్తున్నాడు. పోనీ యిది నైఋత్యక (ABSTRACT ART) అనుకుందామా అంటే ఏ ఇంప్రెషనూ కలిగించని శరీరావయవాళి క్రతీకలు ఎందుకు పొగులు పెట్టినట్లు? ఇలాంటి చిత్రాలు ఎవరు చిత్రించినా, ఎందుకు చిత్రించినా జాతి ఆదర్శాలను అపహాస్యం చేయడమే కాగలదు.

డి. గౌరీశంకర్ ఎన్నికచేసిన కవితలలో వర్తమాన దుర్వ్యవస్థపై ఆక్రోశం ఉంది. ధనస్వామ్యవ్యవస్థ మారాలని, భవిష్యత్తులోనైనా సమధర్మం ఏర్పడాలని ఆకాంక్షిస్తుంది. కాని కవితాకిల్ప రహస్యాలు అభ్యస్తంకాలేదు. కవితలలో అధికసంఖ్యాకాలు ప్రాథమికావస్థలోనే

కొట్టుమిట్టాడు కున్నాయి. క్రమికవిత్ లోనూ ఉత్తశిష్టాటన దర్శనమిస్తుంది. ఆర్థవినిపిత పదవిన్యాసం ఆక్రమించింది. కవిత్వానుభవపారమ్యాన్ని పాఠక హృదయంలో నిక్షేపించలేక పోతున్నాయి. వరిపక్వతవైపునా కవిచేసే ప్రయత్నమే అభివ్యక్తిమైంది. నిసాదాలబోధలు కవిత్వంకానలే - ఆధునిక స్పృహ కల సదాశయసంచయమూ కవిత్వం కాదు. దైనికజీవితం జంబాటంలోపడి విస్మరణీయ మవుతున్న సంఘటనల కవితాకళ చిరస్మరణీయం చేయాలి. పాఠకహృదయం కవిత్వానుభూతితో రంజిత మవాలి. భావుకసౌందర్యాన్ని పట్టి నిలుపుకోగల పనిమాట్లు పదచిత్రాలు అభివ్యక్తి మూర్తులు. ఇట్టివి సర్వాంగసుశోభితంగా తనరారినపుడే ఒకవాక్యం కవితారామణీయకత నందుతుంటుంది. అప్రాథమిక చికిత్స ఇంకా ఈరచయితకు అందలేదు. ఆరేళ్ళలో రచించినా ఈకవిత్వం ఈరూపంగా గ్రంథస్థంచేయడం తొంకరపాటే! అవధారణలు ఉత్తమ కృషి ఫలితాలనే ప్రదర్శించి వుంటే ఆదరం రభించేది.

తన్ను అడుగడుక్కి ప్రోత్సహించిన శ్రీ కందుర్తికి కృతజ్ఞతలు చెప్పుకొన్నా దీరచయిత. మంచి కవిత్వమంటే ఏదో తెలిసిన శ్రీకందుర్తి - ఈ వర్ధమాన రచయిత ప్రదర్శించే పేరికమైన వాక్యాలను పరిహసించి మేలు చేయవలసింది. ఇదీ వచనకవిత్వమే కదా, ఇతడూ మనస్థిరమస్సుప్రంబ్ లోనాడే కదా అని ఉదాహరణ వహిస్తే. అత నేంచెస్తాడు పాపం దక్కమూలీ పిండం నే పిల్లని పెట్టాడు.

మార్గదర్శకులైన కవులు అనుజన్మలయిన పాధకులకు చిత్తశుద్ధిలో మేలు కీర్తి వేర్పాటు చూపకపోవడంలో న్యాయం లేదు. సాహిత్యేతరమైన అభిమాన దురభిమానాలకు అవకాశం కల్పించడం యువరచయితలకు మేలు కాదు. నిష్టాతులు ప్రారంభకులకు చక్కని మార్గదర్శకమూత్రాలు తెల్పుకపోలే. కీర్తి మంతుల నిష్టాత్పత్తిమే సందేహస్పద మవుతుంది. మంచీచెడ్డా తెల్పటండానే ఒకరచయితను ప్రోత్సహించడం మంటే అతనికి అనవసర భ్రాంతులు కలిగించి, నష్టంచేయడమే డాక్టర్ నారాయణ రెడ్డి 'ఉన్నదే చెబుతున్నా' నంటూ రెండు పుటలురాసి, ఏమీచెప్పనే లేకపోవడం. గౌరవంకర్తక ఏవిధమైన కితాబో!

ఈరేపటి మనిషి లోని ఏమాడో నాలుగో తప్పించి మిగిలిన రచనలన్నీ కవిత్వ లనేపదానికి చేరువగా నైనా రాలేదు. 'రమ్యపార్యగవాహనకి కట్టిన ఆక్షరతోరణాలు' అని నారాయణరెడ్డి భావాన్నే పునరుక్తం చేశాడు. 'పట్టు బడినచేపలా, చుట్టబడినపీకలా' అనే పదవిన్యాసంతో గుండెను పట్టుకోగల మంచి పదచిత్రం ప్రాసకోసం అత భ్రంశమైంది. 15వ పుటలో చైతన్యంలోనే కవిత్వం పుడుతుంది - కవిత్వం లోనే చైతన్యం జీవిస్తుంది. అనే వాక్యాల పేర్చులో కవితాచైతన్యం విస్మృత మవుతోంది. 'మాండ్యం' - మాంధ్యంగా మారినంత మాత్రంలో మరింత శక్తిమంతం కాబోదు!

'చైతన్యం ప్రసాదించే నూయ్యడు మా వైకాపాకుడు.' అనే పదచిత్రంలో కవితా

రశ్మి తగులుతుంది. ఉద్బాటనాటవసాలు మిలిమిరి కవిత్వోక్తుల్ని కట్టడి చేస్తున్నాయి. పాదుపరికినా సయంపనమూ పాటించబడితే ఎంతో హృద్యం గాకందే దీకవిత్వ ! ఏరిగోటమాలి కవిత్వస్థాయి కదిగిన చక్కనిరచన. కతిన.కటికనంటి ప్రాకట్ల ఆటలు, కవిత్వక వావస్థకు గుర్తులు. ప్రభుత్వప్రచారంగాళ్ళు అపభ్రంశంచేసే 'అధికదిగుబడి' వంటి దుష్ట సమాసాలు సాధనలోఉన్న కవులు చేయకపోవడమే మంచిది. కవులుచేస్తే చేతగావితనంగా తేలిపోతాయి. అభివక్తముక్కంటి అనడం - అభినవప్రిశేత్రుడనడంకన్న ఏవిధంగా అందాన్ని ఆర్జించుకోగలిగింది? (పు. 87). 'ప్రాంధీనీసాల విలువ పెరిగింది (పు 41) అనే వాక్యంవల్ల - 'ప్రాంధీనీసాలు తగినంత చాక కాలేదే అనేబాధ వ్యక్తమవుతోంది!

ఇలా ప్రాథమికదోషాలు ఎత్తిచూపడం భవిష్యత్తులోనైనా ఇలాంటి రచయితల ఉత్తమ కవితారచనకు మార్గదర్శక మవుతుందనే ఆశతోనే! అంతాకాగుంది, ఓహో, భేష్! వంటి ప్రోత్సాహ రావాలు వినడానికి తీయగానే ఉంటాయి. కాని కవిత్వం ఒకదీర్ఘయాత్ర! యిలాంటి పుసులేని ప్రోత్సాహం వల్ల ఏమీ ప్రాప్తించకు. వర్ధమానరచయితల ప్రవర్ధమానతనుకోరినపుడేయువతరంలో ఉత్తమకవుల ధూపురేఖలు బయల్పడగలవు. అకుభాశంపతోనే యదంతా!

- శ్రీ సోమసుందర్.

ఉ ద్ధృ ం థ ము లు

1) నిర్వచన మహాభారతము (పదునెనిమిది పర్వములు)	రూ. 50—00
2) నిర్వచన అధ్యాత్మ రామాయణము	రూ. 20—00
3) నిర్వచన మహాభాగవతము	రూ. 30—00
4) శ్రీ వేంకటేశ్వర విజయము	రూ. 25—00
5) కుండమాల నాటకము	రూ. 5—00
6) వేణీసంహార నాటకము	రూ. 5—00
7) శ్రీ వాల్మీకి రామాయణము మొదటి సంపుటము	రూ. 8—00

కృతికర్త : ప్రకాశకడు :

బు లు సు వేంకటేశ్వరులు, ఎం. ఏ.

8-22-14, గాంధీనగర్, కాకినాడ-4.

ర చ యి త ల కు మ నవి

సంక్షేపముగను, సామనస్యముతోఁ గూడినవిగాను, నుండు విమర్శనాత్మక రచనలకు స్వాగతము. గ్రంథవిమర్శకు బ్రాముఖ్యము. బౌద్ధిత్వము మీఱని అభిప్రాయ భేదములకు సమచిత్ గౌరవము. వాఙ్మయమునఁ జేరఁదగు వివిధాంశములపైఁ దమ రచనలుపంపి మాకుఁ జేయుతనీయఁ బ్రార్థన. రచనలు సరళగ్రాంథికములొఁ గాని, శిష్ట వ్యావహారికములొఁ గాని యుండవచ్చును. సులక్షణములు రసవంతములు నగు పద్యరచనలకు ప్రత్యేక స్వాగతము.

వివాదాస్పదములుగాని, చట్టబద్ధమైన, మత, రాజకీయ, ఆర్థిక, శాస్త్రీయ విజ్ఞాన, పారమార్థిక, సాహిత్యాదులకు సంబంధించి వివిధప్రక్రియలకుఁ జెందిన ఏవిషయములమీఁది రచనలనైనఁ బ్రచురించుట మౌ యభిలాష.

రచన మాకుఁ జేరిన కొంతదిరోజులలోఁ బ్రచురణకు స్వీకరించిన విషయము రచయితలకుఁ దెలుపఁబడును. స్వీకరింపఁబడని రచనలు త్రిప్పిపంపుటకు తగిన తపాలాస్టాంపులు రచనలతోపాటు పంపవలయును.

క్రొత్తపుస్తకములను రెవ్వూకి పంపువారు రెండుకాపీలు పంపఁగలరు. పంపఁబడిన ప్రతి పుస్తకముమీఁదను నీలయినంత వలకు రెవ్వూ ప్రచురింపఁబడును.

— ఎ డి ట రు.

అడ్రసు :—

సంపాదకుడు, బు లు సు సీతారామశాస్త్రి,

రిజిస్టర్డ్ తెలుగు లెక్కరూ, వి. టి. జి. కాలేజి,

6-8-7, ఇన్నసుపేట (త్యాగరాజనగర్), రాజమండ్రి-1.

